

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 17. SRPNA 1932

ZA KČ 2.—

Englišova cesta z krise

JIRÍ HEJDA

Jak vypadá krise v Americe

JAR. HŮLKA

Hovory s nakladateli

Karlovy Vary – Hic Rhodus

ESO

Miliardy mezi osudem a lidmi

GEL

Čí je Německo

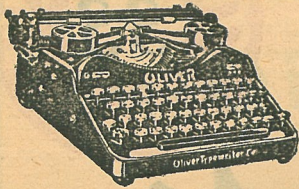
Protestantští faráři se modlí — Osobní režie

Jménem lidskosti

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NIEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ.

OLIVER
Portable

CHOCHOLA A SPOL.
Praha, Václavské nám. 23

FRANTIŠEK

MARTIN PELCL

horlivý vlastenec a historik osvěcenské
doby, jeden z prvých členů České společnosti nauk, zaznamenává věrně dle pravdy
důležité události doby josefinské v knize

PAMĚTI

Česká kronika, psaná za vlády
římského císaře a čes. krále Josefa II.

DOSTANETE

Knih vyšla ve sbírce „Paměti“, knihovna
literárních vzpomínek a korespondence,
vydávané nakladatel. firmou Fr. Borový
za spoluúčasti III. třídy České akademie
věd a umění. 108 stran. Brož. Kč 18.—

UVŠECH KNIHKUPCŮ

OVLÁDÁTE

SVŮJ STROJ TAK,

abyste nepotřeboval více vědění
o automobilové technice? Máte-li
zájem na snížení provozních nákladů
svého vozu, objednejte si knihu,
pojednávající přístupným slohem
o konstrukci automobilového motoru
z pera povolaného odborníka

ING. A. KUBÁTA

AUTOMOBILOVÉ

MOTORY PRAHA

640 stran

380 obrazů

v t e x t u

Brož. 80 Kč,

váz. 100 Kč

FR. BOROVÝ

nakladatelství

P R A H A

OBSAH 32. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: V. E. BABKA: Vůle k činu. — O. WEISL: Kam pokročil vývoj v Německu. — JAR. HŮLKA: Jak vypadá krise v Americe. — KAREL KRÍŽ: Prosperující hokynářství - aneb jak nás okrádají. — GEL: Mezinárodní policie. — První srpen. — Sociální demokracie v Německu. — Figurky z komunistických novin. — Přeplněné střední školy. — Stavby ministerských budov. — O filmové cenzuře.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Englišova cesta z krise

V přednášce, kterou jsem měl dne 1. února v České společnosti národohospodářské, rozebíral jsem některé teorie o současné krizi, mezi nimi také Englišovu t. zv. teorii deflační. V závěru tohoto rozboru jsem konstatoval:

Dokázali jsme, že Englišova deflační teorie je mylná, tvrdíme, že hlavní příčinou krise je nepoměr mezi výrobou a spotřebou. Profesor Engliš tvrdí, že důchody veřejné zůstaly nezměněny a byly zhodnoceny tak, jak byla zhodnocena peněžní jednotka (klesly-li ceny o 20%, byla zhodnocena peněžní jednotka o 25%). Zapomíná, že vedle poklesu maloobchodních cen (které neklesly o 20%, nýbrž daleko méně, na př. maloobchodní ceny potravin za dva a tři čtvrti roku jen o 16%) je nutno počítati také s některými vzestupy, které mají na reálný důchod nikoli nepodstatný vliv. Je to dopravné na železnicích, jsou to daně, přírůžky a dávky, ale je to zejména vzestup činží ve starých domech. Proto také životní náklady, jak jsou zjišťovány Státním úřadem statistickým, neklesají úměrně s poklesem cen. Bylo by tedy především nutné vypočítat, oč opravdu se zvýšil reálný důchod poklesem cen, než bychom se odvážili tento důchod snižovat. Ale i pak, když zjistíme, že se vskutku důchod zvýšil, budeme se jeho snížení bránit. Z našich předchozích výkladů vyplývá jistě docela jasně, že to, čeho především dnes potřebujeme, je zvyšovat důchod, abychom vytvořili předpoklad vyšší spotřeby. Neboť proti absolutní nadvýrobě a proti změněné spotřebě, které zavinily krizi na jedné straně, je zde nepopiratelný pokles spotřeby jako druhá příčina.

Na tyto moje vývody reagoval prof. Engliš úvodním článkem v „Lidových Novinách“ dne 7. srpna, kde citoval předposlední větu uvedeného výkladu a navázal na ni svůj rozbor, jímž se snaží dokázat, že jen celkové zvýšení národního důchodu by mohlo působiti na výrobu a odbyt, pouhý přesun nikoli a že tedy zvyšování důchodů není cestou z krise. Dr. Engliš rozlišuje ve svém článku důchody původní a odvozené a zejména popírá, že by zvyšování odvozených důchodů mohlo míti nějaký vliv na překonání krise. Protože jde o otázku zásadní, jejíž vyjasnění není snad jen v zájmu pravdivosti té či oné teorie, nýbrž v zájmu praktického řešení věcí velkého dosahu sociálního — jde tu přímo o platy veřejných zaměstnanců — chceme se vývody Englišovými zabývat poněkud podrobněji. Podotýkáme ovšem hned předem, že si nečiníme nejmenší naděje, že bychom prof. Englišem přesvědčili o nesprávnosti jeho vývodů. Dokud trvá Engliš na své deflační teorii, dokud vysvětluje krizi důvody monetárními, přesuny na straně zlata a dokud odmítá náš výklad (který je v podstatě shodný s rozбором hospodářského výboru Společnosti národů, zlaté delegace, též instituce a s rozбором německého Ústavu pro zkoumání konjunktury), nemůže zaujímati v otázce důchodů jiného stanoviska, protože by tím popíral svoji vlastní teorii. Ale jak jsme již řekli, nejde nám tu o krásu problému, nýbrž o věc daleko palčivější a aktuálnější.

Prof. Engliš píše:

„Protože se tedy tvoří důchody odvozené tak, že zmenšují důchody jiných osob, tedy tvoření těchto důchodů odvozených nerozmnoužuje, zvyšování těchto odvozených důchodů nezvyšuje a snížení těchto odvozených důchodů nesnižuje celkového národního důchodu a tím ani jeho kupní síly.“

Především tedy konstatujeme, že jsme ve své přednášce nemluvíli o národním důchodu, nýbrž o důchodech individuálních, jak je z úvodního citátu zřejmé. Že celková kupní síla národa může být zvýšena jedinec zvýšením celkového národního důchodu a že toto zvýšení je možné především výrobou (ale také úvěrem, o čemž se prof. Engliš nezmiňuje, snad proto, že toto úvěrové zvýšení důchodu je v podstatě pouhou anticipací příští výroby), je samozřejmé. O to není tedy sporu. Spor je jinde — v cestě, jak se k tomuto zvýšení národního důchodu máme dostat. Prof. Engliš dokazuje: „Aby zde byly vůbec důchody, je třeba, aby podniky vyráběly a prodávaly. Výroba a prodej produktů je tedy předpokladem důchodů, zvýšení a prodej výrobků je tedy předpokladem zvýšení důchodů.“ — Tato samozřejmost není ovšem tak docela samozřejmá, jak se na první pohled zdá. Připomíná to hádanku, co bylo dříve, zda žalud nebo dub. Kdybychom začali od Adama, předcházela by výroba důchody. Ale Adama máme bohudík už za sebou a dnes předcházejí ve zdrcující většině případů důchody výrobu. Žijeme totiž v hospodářském systému, vybudovaném na úvěru. Průmysloví inženýři, kteří dostanou na prvního svoji gáži předem, jak je to obvyklé, nevyrobili ještě pranic, teprve vyrobí, ale kupní síla jejich důchodu se už projeví na prvního. Také cukrovar, který zaplatil řepu a opatřil si na mzdy peníze směnkami, vyrobí cukr až za tři měsíce a přece už se velká část výnosu projeví ve formě důchodů jeho zaměstnanců na trhu. Dr. Engliš praví, že výroba a prodej je předpokladem důchodů. Stejně dobře můžeme tvrdit, že důchody jsou předpokladem prodeje. Neboť, jak je možné zvýšit prodej bez zvýšení důchodů? Prof. Engliš praví, že napřed máme zvýšit výrobu, abychom mohli zvýšit důchody. Ale komu bude zvětšené množství výrobků prodáno, nebude-li napřed zvýšen důchod?

Zde jsme u kořene dnešního problému. Dnešní stav věcí je tento: nevyrobí se, protože obrovské zásoby vyrobeného zboží tlačí na trh. Tyto zásoby jsou zde proto, že se neobyčejně snížila kupní síla obyvatelstva celého světa. Byla zde ovšem u řady druhů zboží absolutní nadvýroba, ale ta nás v této souvislosti zatím neinteresuje. Problém naší cukerní výroby (a stejně americké bavlny, brasílské kávy, kaučuku, mědi, pšenice) není v tom, jak vyrábět nebo dokonce, jak zvýšit výrobu, nýbrž v tom, jak vyrobený stát k prodat. Engliš chce především oživit výrobu a přes výrobu teprve spotřebu. Ale my nepotřebujeme výrobu pro trh, nýbrž spo-

třebu, která by byla schopna vzíti s trhu to, co už bylo vyrobeno a pak také to, co se nově vyrobí. Mohli bychom obrátit Englišův syllogismus a říci: není-li z vyřování důchodů cestou z krise, není jím také snižování, neboť v obou případech jde pouze o přesun a podle Engliše pouhý přesun nepůsobí na zvýšení celkového národního důchodu a tedy také ne na snížení. Ale to je právě omyl, neboť přesun působí daleko intenzivněji než se Engliš domnívá.

Právě přesun důchodů, jiné rozvrstvení národního důchodu je to, po čem jsme volali nejen v uvedené přednášce, ale čeho se domáháme již několik let. (Viz na př. naši přednášku Nová hospodářská politika z 19. ledna 1929 str. 21 a násl.) Tvrdíme, že není lhostejné pro národní výrobu, má-li deset osob ročně důchod 100.000 nebo má-li jedna osoba důchod jeden milion. Lidské potřeby sice stoupají se stoupajícími důchody, ale výdaje na statky spotřební zůstávají nad určitou úrovní důchodovou téměř nezměněny. Co přesahuje tuto úroveň jde na kapitalisování důchodů a na investice. Prakticky znamená jeden milion rozdělený desíti lidem téměř bezprostřední přeměnu celého obnosu v poptávku — přirozeně, že především po statcích spotřebních — kdežto jeden milion důchodu jedné osoby znamená kapitalisování a ní největší části, snad celých devíti desítn. Tvrdí se ovšem — a tvrdí to také prof. Engliš — že tyto kapitalisované částky vyvolávají investiční výrobu. Jenomže také toto tvrzení je třeba právě za dnešních poměrů bráti velmi opatrně! Bylo by to pravda, kdyby pan N. uspořené 900.000 Kč investoval přímo do stavby (nemaže důvěry k uložení peněz v sanových peněžních ústavech) nebo kdyby tyto peníze půjčil svému příteli na zakoupení stroje a zahájení výroby. Jenomže takových případů je málo, pravidlem je investiční úvěr prostřednictvím peněžních ústavů a jak toto prostřednictví dnes vypadá, o tom netřeba snad vypravovati dlouhé historie. Nejenže z 900.000 Kč pana N. zůstane dobrých 10%, t. j. 90.000 bance na krytí režie, je otázka, dostanou-li se tyto peníze vůbec za dnešních poměrů do výroby, nebudou-li bankou thesaurovány, jako se děje s téměř jednou miliardou Kč. Leč buďme optimisty a předpokládejme, že se 900.000 Kč dostane opravdu do výroby. Továrna začne pracovat, začne vyrábět zboží a začne je prodávat? Pochybujeme. Nevyrábí se dnes nejen proto, že není úvěru, že není peněz, nýbrž především proto, že až do poslední doby ceny surovin byly na sestupu, že tedy nákup surovin ve větším množství byl rizikem příliš velkým, dále proto, že sklady meziobchodu jsou stále nevyprodány, proto, že není poptávky po novém zboží, protože není dostatečné kupní síly.

Mluvílo se již několikrát o vlivu racionalisace na rozvržení důchodů. Třebaže nesouhlasíme s t. zv. racionalisační teorií krise, nemůžeme neuznati, že z mnohonásobení produkce přesunem těžiště na pevné kapitály (strojové investice) nebylo vyváženo zvýšením důchodů úměrným vyšší intenzitě pracovního výkonu a uspořené práci. Multiplikace výroby téměř všech spotřebních statků volá po zvýšení spotřeby a to je možné jedině přesunem důchodů, sprá-

vedlivým rozvržením sociálního produktu. Domníváme se, že v této věci nejsme tak příliš vzdáleni ideologie Englišovy. V jeho „Národním hospodářství“ nalezneme na stránce 378 tyto věty:

Volná soutěž nikterak nepojišťuje rovnoměrného rozdělení důchodů. I když mají výnosy podniků tendenci k poměrnému vyrovnávání, je přece rozdělení majetku a kapitálu, jakožto hlavního zdroje důchodů — mimo práci — tak nerovnoměrné, že má v zápětí velmi nerovnoměrné rozdělení důchodů. Nerovnoměrnost důchodů není sama o sobě zlem. Zlem se stává, jsou-li rozdíly v důchodu v rozporu se zásluhou, poněvadž se protíví mravní zásadě spravedlnosti, anebo jsou-li různosti takové, že přepych jedněch je vykoupen bídou a hladem druhých... Nepříznivé posuny v rozdělení důchodů by způsobily i výrobní krise, poněvadž výroba, zařízená podle loňské konjunktury, by byla překvapena zmenšením odbytu vlivem zmenšené kupní síly širokých vrstev lidových.

Nezdá se prof. Englišovi, že právě to se stalo a že právě nepříznivý posun v rozdělení důchodů byl jednou z příčin krise? Ovšem že to nebyly důchody odvozené (které po dlouhou dobu zůstaly nezměněny), nýbrž důchody původní, které se nejdříve snížily, ale to na podstatě věci nic nemění. Byl to především zemědělský důchod, který klesal se sníženým výnosem zemědělského podnikání, nikoli však s produkcí. Neboť produkce zůstala nezměněna, po př. se ještě zvýšila. Právě v zestupu produkce a poklesu konsumu (nikoli pouze v důsledku snížení důchodů, nýbrž i v době vysokých důchodů přesunem spotřeby) byly hlavní příčinou derouty cenové. Odtud vycházel pak další pokles, nikoli výroby, nýbrž pokles cen, který teprve tlačil na výrobu. Jestliže se u nás objevily nedávno návrhy „řešiti“ krizi tím způsobem, že by se všechny důchody snížily na úroveň důchodů zemědělských — Národní banka se pod vlivem prof. Brdlíka pokusila u svého úřednictva prosadit tento nesmyslný krok — pak si můžeme velmi snadno spočítat, co by to znamenalo. Kdo by potom kupoval zemědělské produkty, jichž ceny se posledními opatřeními ještě zvýší?

Englišova theorie míří ovšem, tak jako jeho vánoční a novoroční články, s nimiž jsme polemisovali, proti důchodům odvozeným, proti platům veřejných zaměstnanců. Mluvíme-li o zvýšení důchodů, máme přirozeně dnes na mysli jedině jejich udržení, zatím co Englišova deflační theorie směřuje k jejich snížení. Vytýká se těmto důchodům, že poklesem cen byly valorisovány. To je sice pravda, ale nikdo se neptá po tom, jak vypadaly, dokud byly valorisovány nebyly. Kdybychom odsoudili všechny hlasatele snižování důchodové úrovně k tomu, aby byli nuceni žít s Kč 1200.— měsíčně — neboť to je průměrný důchod našich veřejných zaměstnanců (pravíme průměrný, což znamená, že větší polovina je nižší než tento průměr) — byl by to jistě trest, který by právem pokládali za krutý. Snížíme-li platy veřejných zaměstnanců o 10%, znamená to sice úsporu asi 500 mil. Kč ročně pro státní pokladnu, ale znamená to také ztrátu 500 mil. Kč pro trha pro výrobu spotřebních statků. Leč to není vše, protože psychologicky to znamená ještě více. Státní zaměstnanec, kterému se vezme 100 korun měsíčně z jeho platu, sotva pochopí nezbytnost tohoto opatření, uvidí-li, že se na sanaci dvanácti bank (z nichž deset je docela

zbytečných) dává 700 mil. Kč, že jen vydržování zbytečných státních aut (nepočítáme okrouhle padesát osobních automobilů pro ústřední úřady) stojí 30 milionů Kč ročně, že jeho sražených 100 korun se vyhadzuje na fontány v ministerských koupelnách, na tesané schody v ministerstvu sociální péče, (sic!) na všechn ten hloupý přepych, za který dnes sice kde kdo odmítá odpovědnost, ale který přece v ústavní republice musil být schválen ministerskou radou.

Leč vraťme se k vývodům prof. Engliše. O přesunu důchodu čteme:

Tvoří-li se z vrcholů nejvyšších důchodů, které byly už věnovány potřebě zbytné, důchody malé, jimž nic nezbyvá k potřebě zbytné, jest spotřeba po přesunu jiná, nežli by byla bez něho. Jedna výroba může takto přesunem získat, druhá ztratit, celkem se rozsah kupní síly a výroby proto nezmění.

To však není správné, to by platilo jen v ideálně vyrovnané hospodářské organizaci, kde by nebylo žádných neproduktivních složek. Ale protože podobná organizace existuje pouze v hospodářských učebnicích, nikoli ve skutečnosti, je třeba počítati právě se všemi těmito zbytečnými a neúčelnými výdaji, se ztrátami, s pochybenými investicemi, s tím vším, co tak nepříznivě charakterizuje liberalistický hospodářský systém.

Představme si, že bude jedna miliarda uspořena na důchodech a dána do výroby investičních statků. Podle Engliše se nic nezmění, protože jde pouze o vnitřní přesun. Co se stane s naší miliardou? Především tedy zůstane sto milionů v peněžních ústavách — možná že více. Lze namítnouti, že těchto sto milionů není ztraceno, protože se z nich vytvoří důchody zaměstnanců. Zajisté, ale také bude právě z těchto sto milionů udržována zbytečně velká režie, neproduktivní filiálky, budou financovány prestižní a politické obchody, to vše, co stálo do dnešního dne už stát hezkých pár miliard. Hlásáme-li princip produktivity, nemůžeme se zastavit ani tam, kde jde o produktivitu peněžních ústavů.

Zbude 900 milionů na stroje, suroviny, pomocné látky, mzdy, prostě na výrobu. Konec konců to vše se opět promění v důchody, jenomže to potrvá delší dobu. Ale nás zde zajímá otázka, zda oněch peněz bude vskutku užito tak, aby prospěly maximálně celku. Je dána záruka, že nebudou právě z těchto peněz stavěny pyramidy zbytečných investic a že za pomoci těchto peněz nebudou vyráběny produkty zbytečné, které neznamenají zisk, ale ztrátu? Není třeba chodit daleko pro příklady: Investice nasrkané do automobilky Škodových závodů v Mladé Boleslavi byly špatným umístěním kapitálu a znamenají pro celek ztrátu. Byly pořizovány draho v době nejvyšších cen, byly předimenzovány na produkci, které sotva kdy může být dosaženo. Jaký je dnes z nich užitek? Ale peněz může být použito k chybné výrobě. Právě v těchto dnech čteme v novinách, že za dvacet milionů Kč chmele bude spáleno, aby se vyklidila skladiště pro novou sklizeň. Kdybychom oněch 40.000 q chmele nebyli vůbec pěstovali, a dali 20 milionů přímo pěstitelům, ušetřili jsme nejen práci, která mohla být věnována účelnější produkci, ale také výlohy transportu, uskladnění, nákup semene atd. Můžeme pokládati za hospo-

dársky prospěšnou naši cukerní politiku? Neznamená ztrátový vývoz cukru, železa, strojů, skla a nesčetné řady jiných výrobků skutečnou ztrátu národního důchodu?

Všechny tyto úvahy ponechává prof. Engliš stranou. Ale domníváme se, že nelze na dnešní poměry uplatňovati theoretické maximy, které mají svoji — byť i vždy omezenou — platnost v normálním hospodářském vývoji, ale jsou v poměrech tak mimořádných, jako jsou poměry současné, holými konstrukcemi. Tak jako jsme se dříve již stavěli zcela rozhodně proti neúčelnému spoření a hlásali jsme pro dnešní poměry nutnost účelného vydávání peněz, trváme na tom, co jsme řekli ve své přednášce v České společnosti národohospodářské, že se snižování důchodů budeme bránit i tehdy, zjistíme-li, že se důchod opravdu zvýšil s poklesem cen, protože východisko z krise nevidíme ve zvyšování produkce na trh, pro neznámého a pochybného konsumenta, nýbrž v zesílení spotřeby, která bude s to absorbovat jednak přebytky výroby, které jsou již dnes na trhu, jednak novou produkci, která zvýšeným konsumem bude podnícena.

Jiří Hejda.

p o z n á m k y

Čí je Německo

Krutá polemika, která se vede u nás právě tak jako v Německu a jako v celém světě, o tom, kdo vyhrál volby 31. července, má do sebe cosi komického, poněvadž je tu tentokrát do slova smějíci se třetí, i cosi tragického, poněvadž tu jde o osud velkého národa, který spoluurčuje vynikající měrou osud Evropy a celého světa. Ve skutečnosti nebyl 31. červenec žádné historické datum. To byl 31. květen a myslíme-li na volby tedy data březnová a dubnová. Říšské volby nebyly už nic jiného než nacistická paráda, kterou jim generál Schleicher rád povolil. Na mocenských poměrech se již nemohlo změnit nic. Měření sil se odbylo dvojnásobnou volbou presidentskou a volbami zemskými, zejména pruskými. Německá demokracie měla proti revoluci z prava jednu šanci: Hindenburgovu věrnost ústavě a autoritu v občanstvu a armádě.

Bylo uznáváno, že dokud Hindenburg bude živ, nedojde v Německu k občanské válce. Hitler mohl dělat co chtěl, jen nesměl bouřit lidi, inscenovat vzpouru. O tom jej starý pán nenechával v pochybnostech. V tom případě zakročí Reichswehr. Tak byl Hitler zatlačen na cestu loyality. Mohl proti hradbám Brüningova Jericha užívat jen síly svých hlasivek a onoho citového roznicení, jemuž jsou Němci tak přístupní a v němž projevil opravdovou genialitu.

Tragika nejnovější německé historie je právě v tom, že hmotné i duševní utrpení národa vyvolalo psychosu, která právě při demokratických politických metodách mohla se plně projevit a přivedla demokratickou formu vlády ad absurdum. Hitlerovi se podařila opravdu na legální cestě podrýt parlamentní základy vlády Brüningovy a Braunovy a znemožnit funkci „systému“, i když nezískal parlamentní ani jiné předpoklady pro vládu vlastní. Jednání presidenta Hindenburga bylo silně kritisováno a se stanoviska občanského a individuálního jeví se vskutku povážlivé. Politicky je bezvadné. Hindenburg nikdy nechtěl a nemohl dělat nic jiného než chránit zákon a vnitřní mír státu. Jak toho mohl dosáhnout? Podporou legální vlády, zajisté, ale jen potud, pokud se mohla držet legálními prostředky. Což když však ztratila většinu, když už nebylo možné spoléhat ani na občasně odmítnutí vota nedůvěry? Ovšem že tu nebyla ani možnost vlády jiné (v Prusku) a říšský sněm měl ještě dvě léta lhůty, ale jakým právem pak vyžadovat dále na hakenkrajelerech legalitu, když jim byla takto jen umělými prostředky a průtahy tarasena cesta k moci (v Prusku byl za tím účelem změněn ještě starým sněmem jednač řád

v poslednej minúte) a keď nenávidený režim sa odvolával už len na argumenty štátnej moci? Hindenburg nemohol za takových okolností, keď už Hitler dospel tak ďaleko, jak se ukázalo v prvých a pak zvláště v druhé volbě presidentské a ve volbách pruských, podpirat Brüninga všemi svými vlivy, nechtěl-li zaujmout stranu. Výsledek byl, že se ujal moci sám, t. j. svěřil ji lidem svého bezprostředního okolí, svého myšlenkového a třídního prostředí, kteří mají starou tradici štátní služby a cítí se vlastními představiteli štátní moci a národní ideje.

Hindenburg je pruský junker a voják. Nikdy nic jiného nebyl a nikdy to nezapřel. K politice až do sedmdesátého roku věku svého nepřičíchl, ctil svého krále a konal svou službu drže se svého kopyta. Když byl v r. 1925 vytažen znovu ze zaslouženého odpočinku a postaven v čelo státu byl v těžkém nebezpečí, že si ho budou podávat političtí intrikáni. Hindenburg se podivuhodně držel právě svou prostou myslí. Znal jen svou přísahu. Ale nyní jej události přivedly do úzkých. Dva stejně silné tábory se tyčí proti sobě a paralyzují všechnu činnost parlamentu i řádnou funkci vlády. Normálními prostředky nemůže jeden druhý překonat. Národ je zas jednou důkladně rozeklán. Není jiné cesty než boj nebo vyšší vyrovnávací činitel — kuratela. Německo žilo celá staletí pod kuratelou, partikularism všeho druhu, krajinský, třídní i kulturní má tento národ v krvi. Co se stalo nyní, není tedy nic jiného, než že se Německo vrátilo ke starému režimu, poněvadž demokracie se rozervaností národa sama paralyzovala. Lidovláda předpokládá, aby lid byl jedné myslí aspoň v tom, že chce zachovat pravidla hry, což je arci zas možné jen tenkrát, když nepokládá politického odpůrce nebo příslušníka jiného stavu a jiné vrstvy za nepřítele. V Německu však dnes žádný Francouz, Polák nebo Čech není nejen socialistovi, ale ani hakenkrajclerovi takovým nepřítelem jako muž mluvící tímž jazykem a bydlící v téže zemi, ale označený buď znamením lomeného kříže nebo pětícípé hvězdy. Národ takto rozlomený nemůže si sám vládnout. To není problém technický, že se to ještě neumí, to je problém morální, že tu není vnitřní jednoty. Ale nelze ovšem dosti varovat před lehkomyšlným závěrem, že se tedy Němci pobijí navzájem, že tam budou trvalé zmatky a že tudíž nejsou nebezpeční. Němci by se pobili navzájem a byly by tam nekořečné zmatky, kdyby právě neměli svou vrchnost. Ale Němci mají znamenitou vrchnost a ve službě jsou nepřekonatelní. Nepotřebují nic jiného než velitele a rozkaz. Nechci psát studii z národní psychologie a řešit metafyzické otázky o povaze německé duše: jsou Němci s to či nejsou vládnouti si sami? Jisto je, že první pokus o to podniknutý za nešťastných auspicií právě ztroskotal. To nepraví nic o budoucnosti. Ještě žádný národ nepokračoval ve své výchově k demokracii bez přerušení a bez otřesů. V Německu to vypadá touto dobou na zahájení periody reakce, jaká trvá obyčejně řadu let. Je tím pro aktuálnost vyloučení revoluce, která ovšem může přijít potom. Vše je ostatně ve stadiu pokusů. Revoluce jeví se vyloučená reakcí právě proto, že jí bylo příliš mnoho a dvojího druhu. Třináct a půl milionu hakenkrajclerů potírá třináct a půl milionu marxistů. Dvacet sedm milionů proletářů volá po chlebu, ale zároveň po záhubě druhé polovice. Vláda „baronů a generálů“ si může být jista, že na ni nepůjdou, spíše budou ji posílat jedni na druhé.

Na otázku, či je Německo, možno tedy nyní jednoznačně odpovedět: svých pánů. Svých starých vojenských pánů. Je to jediné možná vláda v té zvláštní situácii, v níž se Německo nachází. Je-li to situace mimořádná, třeba vyčkat, nebo lépe treba pripraviti situáciu rádnu, normálnu, nežli bude možna vláda jiná, nežli bude fungovat zas německý parlamentarismus.

Zbývá otázka, co návrat ke starému režimu přináší světu. Mír či válku? Na první pohled řekneme válku. Vždyť vládnou generálové. Vzpomeňme si na štáb Vilémův, na Ludendorffa atd. Ale není tomu tak. Mluvíme o nejbližší dějinné periodě, nevíme, co bude za deset, dvacet let. Pro příští léta znamená byrokraticko-vojenská vláda v Německu, jako každá rozumná a disciplinovaná vláda, mír a pořádek. I mezinárodní. Německo usiluje o to, dostat se z propasti, do níž sletělo roku 1918; to je pochopitelné a docela legitimní. O to usilovali Scheidemann, Rathenau, Stresemann, Brüning právě tak jako Papen a Schleicher. Silnější vlády ať jakéhokoli složení a profese budou v tom míti přirozeně větší úspěchy než slabé. Občanská válka v Německu by byla nejmistějším prostředkem k jeho nové mocenské záhubě. Úspěch konsolidace „štátní diktaturou“ a říšskou ústavou a správnou reformou povede k mocenskému vypětí a uplatnění nápadnějším, ale updatnějším jakoby vedl úspěch konsolidace parlamentární. Schleicher a ostatní jsou příliš chytří než aby na sebe po druhé štváli celou země-

kouli jako roku 1914. Právě tíž lidé se znovu nespálí. Revoluční nacionalismus by řádným moderním armádám nemohl býti nebezpečný, ale lavina, kterou by rozpoutal, by podle lidského dohadu nemohla skončit ničím jiným než všeobecným bolševictvím. Této tragedie jsme snad nyní ušetřeni. Vše záleží na tom, zda mezinárodní hospodářská situace nebude hnát v zimě národy do zoufalství, zda krize poleví nebo aspoň naděje oživí. Ozve-li se konečně ze stěžňů vykřik: země! Ale pro to, co může mezinárodní politika, co může dohoda mezi velmocemi udělat pro hospodářské povznesení, je zas pevná nadstranická vláda v Německu jediné vhodným partnerem. To také ukázal ohlas volby v Anglii a v Americe. Ani Francouzové nejsou nadmíru znepokojeni. Dávají zřejmě přednost Papenovi před Hitlerem. S Papenem se dá jednat, to se už ukázalo. S Hitlerem sotva. Konservativní vláda v Německu je schopna kompromisu, poněvadž jí záleží na udržení hospodářského a společenského řádu. Revoluce je bezohledná a bezstarostná. Svět je unaven i Německo je unaveno zápasem, který ustrnul, přijmou mír a pořádek z rukou toho, kdo jim je podá. *Rudolf Procházka.*

Protestantští faráři se modlí...

„Modlím se každý večer, aby tento korupční systém (republika německá) brzy zašel. Opakuji také zde v tomto shromáždění, co jsem již řekl v Zittau: jen abychom pak měli dosti oprávněnk!“ (Farář Krieger v Meißen 20. III. 1931.)

Bývalo zvykem, pokládati protestantism za hnutí pokrokové a protestantské národy za vůdce pokroku: politického, kulturního, hospodářského. Ale již za války kázání a projevy německo-luteránských farářů, které stavěly Ježíše do švarmlinie s mašinkvérem, dávaly tušit podivné konce této církve v Německu. Přišel Hitler a s ním naděje, dát znovu moc protestantské církvi, otrěsené socialismem a komunismem. A tak vidíme v Německu zvláštní druh farářů, z nichž nejslušnější jsou Stahlhelmpfarrer, od nichž jsou přechody k národně-sociálním farářům, jejichž ukázkou modlitby „za republiku“ budíž mottem článku.

Německé katolictví, vedené osvícenými a vzdělanými lidmi (kardinálové Bertram, Faulhaber, Schulte a j.) postavilo se celou svou vahou proti národnímu socialismu, který pokládá za horší než komunism: „Národně-sociální bolševism je horší než komunism. Tento má aspoň systém a zamítá anarchii,“ praví jesuita Muckermann. Boj katolictví proti národnímu socialismu je veden zvláště proti učení o „čisté rase“ („národní duše, vázána na rasu, je měřítkem všeho našeho myšlení a jednání“), proti proklamování německé národní církve, která chce zharmonisovati protestantism a katolictví. Universalism katolické církve bojuje tu proti universalismu fašistického štátního absolutismu a proti rasovému kultu, vyjádřenému heslem „arijské křesťanství“. Posice katolictví, podporovaná centrem, je silná v krajích, jejichž obyvatelstvo je věrné církvi; je však otázku, jak dlouho vydrží katolictví útok fašistického solidarismu a romantismu, operujícího silnějšími a účinnějšími hesly, než může dnes míti katolicism. Je otázka, jestli katolictví, ohrožené uvnitř národně-sociální ideologií, nesmíří se s hitleriánstvím aspoň v tom smyslu, že mu zaručí vzájemnou neutralitu.

Denní tisk přináší občas zprávy o demolování katolických budov, redakcí — dosud nic však nebylo slyšeti o protestu evangelické církve proti národním socialistům a nebyla rozbita ani jedna protestantská modlitebna. Není divu: zatím co katolicism ostře proti sobě postavil katolický universalism a hitleriánskou víru v čistou německou rasu, dovedl německý protestantism najíti v národním socialismu „křesťanský charakter“. Hle, toto je typ národně-socialistického protestantského faráře:

„To nejkrásnější, co zažíváme v našem dnešním boji, jest, že to, co mu dáváme, vrací se nám tisíckrát v naši hrud. Chceme věděti, že žili jsme pro vítězství. V Adolfu Hitlerovi vidíme pronikati znovu síly, které byly kdysi dány Ježíši Kristu, našemu Spasiteli... Naše cesta je pustá, ale jedno víme, že si zachováme čistou duši. Po Golgátě nastane zmrtvýchvstání. Do Tvých rukou dáváme svého ducha, pro Adolfa Hitlera zemřeme rádi...“

(Far. Leuthäuser, Peniger Tagblatt, 20. I. 31.)

Jiný farář (Peferkorn v Wyk auf Föhr, 11. 3. 31) praví:

„Je třeba postaviti vedoucí finanční veličiny ke zdi a proti nim několik pevných mužů, ne p r á v e s e z p ě v n í k y...“

Tito faráři dosáhli za války, do níž dobrovolně šli, hodností záložních důstojníků a jejich terminologie velmi připomíná ter-

minologii vojenskou: „Ich liebe die Nationalsozialisten, weil sie Frisch drauf losmarschieren.“ Tého terminologie používa však i skupina Barthova, vedľa náboženských socialistů Ra g a z o v ý c h snad jediný odpúrc národného socializmu v protest. cirkvi. Také zde v rozboch slyšíte o „Kriegskameradschaft“ a „realitě války“, jakoby život v míru nebyl také realitou a přátelství a kamarádství za normálních dob nestálo za nic.

Bible, kterou se, jak známo, dá všechno ospravedlnit, je výbornou zbraní pro nacionalism a duch Lutherův vznášá se nad farářskou nacionalistickou ideologií:

„My Němci nejsme na světě, abychom s sebou dali vláčet. Když ostatní neodzbrojí, pak my se právě ozbrojíme. To musí být jasno každému, kdo miluje svůj národ. Jsme v tomto smyslu nacionální, poněvadž nám to právě Písmo o svatě předpisuje.“ (Far. Teutsch v Karlsruhe.)

„Hitler pracuje zcela v duchu Lutherově, obrátil se proti povýšenosti náboženství nad státem, neboť podle Luthera není křesťanského státu, ale jen křesťanského obyvatelstva ve státě.“ (Far. Schmitt, Nünchweiler.)

Národní socialism podle těchto farářů je poslán od Boha, nacionalism je v „plánu božího rádu“. Svěcení hitlerovských praporů, polní mše, pohřební řeči u oltářů ozdobených zbraněmi, bojovné řeči nad hroby těch, kteří padli v politických rvačkách, jsou důkazem, že „evangelická církev cítí se zajedno s německým hnutím za svobodu“ a že (jak praví biskup!) dr. Rendtorff v Mecklenburgu) církev „begrüßt schließlic in der nationalsozialisten Bewegung dankbar das große Wollen“.

Srovnajme s touto řečí řeč katolických biskupů:

„My katolíci neznáme žádného rasového náboženství. Žádnou nacionální církev. Kdo je věrným katolíkem, toho neuspokojí ani řeč o „pozitivním křesťanství“, poněvadž každá si tím představuje, co sám chce... Nikdo nesmí v budoucnosti říci: v nejtemnějších dobách nás církev opustila.“

Tak praví vedoucí hlava katolictví v Německu, kardinál Bertram. Ostatní biskupové ve všech diecésích vyslovili se ještě ostřeji:

„Národní socialism slovy mluví o křesťanství, činem podkopává jeho základy. Národní socialism není slučitelný s katolictvím, to musí nahlédnouti každý, kdo má rozum na pravém místě.“

A tak německé katolictví je dnes vlastně nejpevnější záštitou německé demokracie, fakt, který těžko si srovnat s obvyklými představami o katolictví.

Jak vypadá u srovnání s tím protestantism? Oficiální modlitba, doporučená ministrem drem Frickem v Thüringen do škol, zní takto:

„Otče, v tvých všemohoucích rukách je národ i vlast.

Byls předků síla a čest,

jsi naší stálou zbraní a obranou.

učíš nás silnými k osvobozujícímu činu,

čest a svoboda buďtež naším nejvyšším statkem.

Naším heslem vždy buď:

Deutschland erwache! Herr, mach uns frei!“

Je to pouze několik ukázek, aby si člověk udělal obraz dnešního německého protestantismu. Ti, kteří v cirkvi nesouhlasí s podporou hitlerovství, mlčí nebo jen bázlivě se ozývají. Skupina náboženských socialistů (vedená i u nás známým L. Ra g a z e m) je pak příliš slabá, aby proti celkovému proudu něco zmohla. Od ní vyšlo proroctví, jaká je budoucnost německého protestantismu:

„Zahyne-li republika a vzejde-li přes zoufalý odpor proletářských mas národně-socialistická diktatura, vzejde-li, jak je nutné, z boje proti této reakci socialistická revoluce, potom je osud „německo-evangelické církve“ zpečetěn. Pokus protestantismu, pojistiti si život spojenectvím s fašismem, povede k tomu, že protestantism zajde stejným osudem jako ruské pravoslavi.“

J. T.

Osobní režie

V „Lidových listech“ varoval dr. R. Rathauský před názorem, který příčiny nesnázi bank vidí jen v nadměrných platech vedoucích osob. To by byl názor jednoduchý, primitivní, jednostranný. — Což jest pravda. Nesnáze našich bank nevznikly jen z toho, že banky platily vedoucím lidem statisíce a miliony. Situace těchto bank byla taková, že by nebyly vybredly z nesnázi, kdyby jejich vedoucí síly byly tak nezištné, a pracovaly

ku zdaru i nezdaru svých bank zcela nezištně, bez nároku na plat a jiné odměny. — Dr. Rathauský chce se vřaditi mezi ty, kteří nechtějí, aby nadávání na bankovní ředitele bylo dernier cri, jak to napsal před nedávnem jeden německý list. Pravdu má, říká-li, že příčina-krise bank není jen v těch nadměrných platech bankovních ředitelů. Příčin jest celá řada. To však neznamená, že přes otázku platů ředitelů a vedoucích funkcionářů bank lze jen tak přecházeti k dennímu pořádku. Banky se staly v poslední době veřejným problémem. Proto i platy vedoucích sil v bankách jsou otázkou, na které má zájem veřejné mínění. Jest totiž skutečností, že naše podnikání projevílo v posledních letech velmi štědré srdce k vedoucím silám. Jest těžko říci, jaká by byla spravlivá výše platu bankovního ředitele. Tolik však jest jisto, že náš hospodářský život nesnese, aby v čele našeho průmyslového a bankovního života stála dlouhá řada lidí, kteří mají statisícové a milionové příjmy. Banka žije z rozdílu mezi úrokem, který dává vkladateli a úrokem, který dostává od dlužníků; žije z vlastního podnikání. Kolik desítek, kolik stamilionů Kč musí se převraceti v našem národním hospodářství, než vydělá několik milionů jen na plat některého ředitele? Naše podnikání není tak vyspělé, aby mohlo vypláceti statisícové a milionové platy. Necháme tu stranou otázku, pokud tyto platy jsou úměrné práci, kterou ten či onen svému podniku odvede. Naše bankovní i průmyslové podnikání musí se vrátiti k menší osobní režii hlavně na vyšších místech. Veřejné mínění jest podrážděno příliš vysokými platy a není to jen závistivá podrážděnost; není správné, když v sociálních institucích jsou platy namnoze o hodně vyšší, než mají státní úředníci, jichž agenda a odpovědnost jest větší. Jedni doporučují škrtat platy bankovních ředitelů; z druhé strany se ukazují na sociální instituce. Jest potřebí všude redukovat osobní režii, zejména tam, kde na vedoucích místech vedla k platům, které jsou neúměrně vykonané práci. Náš život hospodářský není tak bohatý, aby mohl rozdávati statisíce a miliony. V celém našem podnikání — nejen hospodářském — vzrostla po převratu značně osobní režie. Zejména se přidávalo nahore. Vzniklo to tím, že ti, kterým se přidávalo, rozhodovali povětšinou sami o sobě.

V. G.

Jménem lidskosti!

Paragraf 136 našeho trestního zákona stanoví na určité zločiny trest smrti. Paragraf 13. pak určuje, aby tento trest byl vykonáván — až na výjimky jmenovitě uvedené — provazem.

Je jisto, že mnoho lidí, a ne nejhorší, jsou proti trestu smrti. Kdo neuznává zákonodárnou moc tohoto soukromého názoru, nesmí se dovolávat naopak ani toho, že převážná většina lidí, a ne sami suroví, pro trest smrti je. Než nejde zde o tento starý problém. Lidé, kteří z povinnosti svého povolání přicházejí k chladnoucím tělům zavražděných a vidí hrůzu zištné vraždy, neshodnou se nikdy s těmi, kdo se na otázku dívají akademicky. A jimž schází možnost odpovědět sami sobě, jaký je rozdíl mezi zavražděným a popraveným.

Zákon je nad oběma názory, byl i dodával jednomu z nich moci práva. A o to právo zde jde.

Právem je i § 50., jenž zakazuje jakékoliv zostřování trestu smrti.

Tento paragraf je v Československé republice důsledně porušován.

Dnes před sedmnácti měsíci, tedy 14. března 1931 potvrdil Nejvyšší soud v Brně rozsudek pražského soudu potrotního ze dne 12. listopadu 1930: že Anton Alexejevič Volovik je vinen zločinem loupežné vraždy. Výrok o trestu smrti pak že nabývá moci práva. Dnem 14. března 1931 stal se Volovik kandidátem šibenice. Tento rozsudek byl Volovikovi, jako každému jinému odsouzení, podle zákonných předpisů publikován čili sdělen. Při čemž mu bylo, rovněž podle zákonných předpisů publikováno čili sděleno, že jeho obhájce podal za něho žádost za milost. Výsledek této žádosti pak že mu bude oznámen.

Je předpis, že předseda trestního senátu s komisí jde odsouzení zamítnutí žádosti za milost oznámit do cely. To ví každý obyvatel trestnice. Od toho 14. března 1931 očekával v jedné cele pankrácké věznice odsouzenec Anton Alexejevič Volovik příchod této komise. Po sedmnácti měsíců žije tam člověk, jenž se ráno, v poledne a večer, kdy se mu nosí strava, a nad to ještě tolikrát denně, kolikrát slyší se blížiti kroky hlídky na chodbě, děsí, že mu jdou říci: zítra budeš oběšen. Jenž se děsí doslova k smrti, protože ta nejprimitivnější útěcha všech lidí: „neboj se, vždyť tě neoběsí“, zde opravdu neplatí.

Anton Alexejevič Volovik je vyvrhel lidské společnosti: ubil

neškodného, hodného člověka, aby se zmocnil jeho peněz a zlata v klenotnickém krámku. Postřelil těžce jiného slušného člověka, jehož povoláním je chránit spouliobčany. Střílel po vojácích. Je to vrah. Bude-li zákon, aby byli vrahové čtvrceni, jako dřív, budíž čtvrcen. Budíž trhan dvěma páry koní, nařídí-li to zákon. Ale dokud platí §§ 13 a 50 trestního zákona, nezbyvá, než spokojit se prostým oběšením. Ničím jiným není ani loupežný vrah povinován lidské společnosti. A lidská společnost není povinována, dál se vrahem zabývat. Veřejnost není povinna, zabývat se najednou, když se namane datum, těžkou a hnusnou myšlenkou, že si státní aparát hraje s odsouzcenem na kočku a na myš. Že nechává člověka po sedmáct měsících, to je 68 týdnů, čili pětsetdeset dní a toliktéž nocí v žaláři, na krku s oprátkou, jež se může každé chvíle utáhnout.

Za sedmáct měsíců musí státní aparát dokázat jiné věci, než sehnat materiál k eleborátu, který pak přichází do kabinetní kanceláře presidenta republiky. Ještě žádná žádost za milost se nezdržela u presidenta děle, než tři dny. A každý víme, že president republiky bedlivě uváží, pod které z obou vyznačených míst připojí svůj rozhodující podpis. President republiky nemá představených na tomto světě, a ač ukázal, že umí jít i proti proudu populárních názorů, nezrušil, uctívá zákon, z vlastní moci § 136. Nechť se řídí jeho příkladem i jeho podržením. Nemusí, nechtějí-li, dbát hlasů, aby nebylo tolik vrahů doporučováno milostí. V tom může být systém, a ani přívrženci trestu smrti se nesmíme uzavřít představě, že jsme snad podobní těm, kdož v devatenáctém století prorožovali ze zrušení útrpného práva rozvrat vši spravedlnosti.

Nechť nedbají, nechtějí-li, hlasů, aby každá žádost za milost byla doporučena kladnému vyřízení. Nechť se řídí svým svědomím. Ale nechť svědomí mají.

Postup, jenž se u nás zahnížil při postupování žádostí za milost, o tom nesevěčí: 16. prosince 1929 byl k smrti odsouzen vrah Lukšik. Trest ihned přijal. Jedenáct měsíců a dva týdny potřebovala komise, aby vydala posudek a návrh: 6. prosince 1930 byl Lukšik popraven. — 18. prosince 1929 byla odsouzena k smrti vražednice Marie Volfová. 15. prosince 1930 došel do kabinetní kanceláře spis s posudkem komise. 18. prosince 1930 byl vyřízen. Trest smrti změněn v doživotní žalář. Za takových okolností se zdá být rekordem rychlosti případ vraha tří Čechoslováků v Paříži Rudolfa Skalského: už za jedenáct měsíců a týden měla kabinetní kancelář presidentova žádost na stole.

Volovikův případ ukazuje, že není zle, aby nemohlo být hůř. Kat Broumarský byl — jak ten čas utíká — vyhozen ze služby pro povídavost 11. prosince 1930. Od té doby není mistra popraveného. Kdo to solo nahraňuje dvoutřetinovou většinu zákonodárných hlasů, které by bylo jinak třeba ke zrušení § 136 tr. z.?

Postup odpovědných úřadů administrativních porušuje právní pocit u nepřímých obětí zločinu tím, že průtahem odnímá trestní sankci největší sílu: bezprostřední působení.

Nad to pak se tento postup přiči lidskosti. A i lidskost je složkou moderního trestního práva.

Když se ten Volovik nedávno věšel po třetí ve své cele, nenašel se už málem nikdo, kdo ho sejmul. Protože u prostých lidí se sklon k milosrdenství neutopí v juristické teorii, kterak být milosrdný.

Gel.

národní hospodář

Jaroslav Hůlka (New York):

Jak vypadá krize v Americe

2. Méně dluhů.

Republikánský režim dnešní Ameriky ignoroval ve svých pokusech o zásahy do hospodářské krize otázku dluhů a úzkosti dlužníků. Zdědili jsme tento režim z doby prosperity, kdy jsme neměli dluhy, ale úvěr. Tehda jsme nic nechtěli slyšet o socialismu. Měli jsme všichni dojem, že jsme svěřeni rukám benevolentní plutokracie, která sice má milionové zisky, ale při tom nás nechává žít pohodlně a příjemně, a tak, jak dle svých schopností zasluhujeme a dovedeme.

Dnes je jinak. Plutokracie si vepsala do knih svých zisků své dolarové nároky na naši příští práci. Vepisovala je tak

dlouho, až byla v zástavě práce celé generace. Pak zastavila úvěr a výrobu. Nemůžeme spláceti prací. Jsme nuceni spláceti svými úsporami, svým majetkem, svými domky, farmami, obchody, továrnami. Bohatší oškubává chudšího, bohatšího oškubává ještě bohatší. Tak platíme a umenšujeme dluhy. Tomu se říká „likvidace krize přirozenou cestou“. Až prý se skončí, nastanou docela jistě zase lepší časy, jako po každé minulé krizi. Tak nás těší bývalý pokladník Spojených států, arcimilionář Mellon. Věřme mu úplně. Je nám jen líto milionů ožebračených lidí, kteří ztratili nejen to, co si opatřili na úvěr, — za svoji příští práci — ale i to, co zaplatili hotově z úspor své minulé práce. Nelitujeme však těch, — a je jich též mnoho, kterým na účet ztrát jsou odepisovány zisky ze spekulací a z práce jiných lidí. Nesouhlasíme však s tím, že všechny tyto ztráty jsou připisovány na majetkový účet těch o příští stupeň finančně silnějších. Sekretář Mellon však s tím vším souhlasí a s ním mnozí jiní vysocí finančníci.

Republikánská vládní loď americké plutokracie přišla do soutěsky, ale pluje rozvážně dále k pravému protikladu socialismu. Místo vlády lidu nad bankami a korporacemi a tak nad hospodářským životem země, svěřuje se dnešní vládou řízení hospodářského života do rukou stále menšího počtu zástupců korporací a bank. Ti zbavují země dluhů tím, že hospodářsky zabíjejí dlužníky.

Bylo by politickou slabomyslností, kdyby se opoziční strana demokratická dlužníků nějak nezastala. Dělá to ovšem velmi opatrně, neboť je sama stranou plutokratickou a nesmí si věřitele pohněvati. Proto o dlužích nemluví, ale její vůdcové dávají takové návrhy, které znamenají úlevy pro dlužníky.

Tak Alfred Smith v řečech během své kampaně za demokratickou presidentskou nominaci uváděl, že je Americe třeba odepsání dluhů a obnovení obchodu. Mluvil opatrně jen o dlužích mezinárodních, a navrhoval, „odložit“ placení válečných dluhů Americe na dvacet let a k tomu ještě odepsati 25% z obnosu, za který každý dlužný stát v každém roce nakoupil amerického zboží, jakožto splátku na jeho dluh. Je to na první pohled návrh velmi pěkný, ale tak trochu kabaretní. Zdá se nám, že mu jej našeptal americký národní šašek Will Rogers. Vtip je v tom, že má-li Evropa od Ameriky kupovati, musí za to platit. Zlata evropské státy nemají ani na udržení svých měn, musely by tedy platit do Ameriky zbožím. Ale zbožím do Ameriky platit nemohou, protože Amerika má vysoká cla. A že by bylo nutno snížit cla, na to Smith ve svém návrhu nevzpomněl, nehledě k jiným důsledkům, o kterých se „nevyládal“. Snížili-li Amerika cla a pustí sem evropské zboží, nastane úplné přeskupení v americkém průmyslu. Mnohé obory, dnes prosperující, zaniknou evropskou konkurencí, zato bude se dobře dařit jiným průmyslům, kterým se otevřel evropský trh. Takové přeskupení v hospodářské struktuře země neobejde se bez krizi a poruch, a k jejich vyvolávání nemají v Americe právě chuti. Návrh předpokládá také snížení evropských cel a otevření hranic evropskému zboží — a to znamená zánik mnohých domácích evropských průmyslů, ke kterému státy nepřipustí, protože chtějí býti soběstačnými pro případ války. A tak by Al. Smith musel počkat s léčením krize svojí medicinou až na všeobecné odzbrojení a zrušení cel. Kdo sleduje úplnou nemohoucnost odzbrojovací konference v Ženevě, ztratí chuť zabývat se vážně Smithovým návrhem. Je to návrh dobrý a velmi radikální, bohužel vyšel s této strany jen proto, že „Al“ zapomněl, že se musí za nákupy platit. Tak mohou kupovat (a mluvit) jen newyorští politikáři...

Demokrat Goldsbrough podal v domu zástupců stručnou předlohu, obsahující jen 97 slov, jejíž přijetí v první

polovici května způsobilo poplach mezi finančníky celého světa. Zákon je velmi jednoduchý. Ukládá prostě pokladně Spojených států a federální bance, aby zavedly taková měnová a úvěrová opatření, aby ceny životních potřeb stouply na tu úroveň, na které byly v době prosperity. Poplach domácích finančníků se utišil až po ujištění, že předloha neprojde senátem, a i kdyby prošla, že bude vetována prezidentem.

Předloha byla míněna v první řadě jako pomoc zadluženým farmářům. Několikaletým vyloučením ruské pšenice ze světového trhu se stalo, že američtí farmáři nakupovali nové pozemky a nové zařízení na pšeničnou produkci, pro kterou měli dobrý odbyt. Na nákupy vypůjčili si laciný dolar, — platili za dolar kdysi jen 1/2 bušle pšenice, — nyní však musí bankám vrátit dolary, které musí kupovat velmi drahé, — jeden za 3 až 4 bušle pšenice. Přicházejí o své farmy, nemohou-li dostát splátkám, a musí omezovat všechny ostatní nákupy, aby mohli platit úroky. Poklesem cen pšenice na polovinu a na třetinu se jejich dluhy zdvojnásobily a ztrojnásobily. Ukládá-li Goldsborough vládě, aby cenu pšenice zase zdvojnásobila, znamená to pro farmáře odepsání poloviny hodnoty jeho dnešních dluhů a umožňuje mu to stát se opět spotřebitelem průmyslových výrobků.

Háček je v tom, že pravý smysl zákona Goldsboroughova není zvýšení cen pšenice, ale snížení ceny dolaru. Rozdíl je ten, že levné je obvykle to, čeho je mnoho, a drahé je to, čeho je nedostatek. Pšenice je nyní levná, protože je jí mnoho, a má-li se zdát toto stejné množství pšenice drahé, musí se dolar zlevnit velkým množením, ať již tiskem, nebo vepsáním dolarových kreditů do knih bank a korporací, které pšenici obchodují.

Předloha by byla velmi dobrá, kdyby rozdělení nových dolarů, které vyrobí federální banka, dal se zařídit tím způsobem, aby jich bylo mnoho všude tam, kde jsou farmáři a výrobci jiných základních životních potřeb. (C o m o d i t i e s). Ale dolary jsou jako rtuť. Rozkutálí se po celých Spojených státech, rozkutálí se i do ciziny, klesne jejich cena a může nastat obava, že nebudou směnitelné za zlato. Ve skutečnosti již tato obava nastala — v Evropě, která po odhlasování Goldsboroughova zákona v domě zástupců opět začala proměňovat svoje americké dolarové účty ve zlato a vyvážet je z Ameriky, jako tomu bylo minulého podzimu, kdy byly obavy, že dolar bude následovat v poklesu anglickou libru. Tento druhý vývoz zlata z Ameriky trval až do druhé poloviny června, a zastavil se, až když Evropa měla všechny svoje nároky na dolar sice bez úroků, ale bezpečně ve zlatě doma. Šťěstím Ameriky bylo, že nový měnový zákon (G l a s s - S t e a g a l l B i l l) dodal americké méně nové pružnosti a dovolil krytí bankovek novými druhy obchodních a státních papírů. Tak velká je totiž americká obchodní stagnace, že Spojené státy měly ku krytí své měny více zlata, než dobrých obchodních směnek. A druhým štěstím Ameriky bylo, že se evropská dolarová panika nerozšířila do Spojených států. Pozorujeme sice, že se zásoba zlata ve federální bance a pokladně umenšuje tu a tam o více než o vývoz do ciziny, což znamená, že si lidé mění bankovky za zlato. Ale je to v míře nepatrné. Kdyby všichni držitelé bankovek dostali strach, a chtěli zlato, nebylo by ho nikdy dosti.

Goldsborough Bill navrhoval tedy velmi povážlivou manipulaci s dolarem, ale měl v sobě jeden velmi zdravý princip: Znamenal umenšení všech starých dluhů a tím umožnění nových úvěrů, které se marně snaží umístiti dvanáct Youngových apoštolů.

Rozmnožení papírových peněz čili inflace oběživa je sice bezpečným prostředkem ke snížení dluhů, nese však s sebou

jiné poruchy hospodářského života. Je to v první řadě snížení reálné hodnoty mezd a platů, které by se dále vyplácely ve měně znehodnocené, protože byly stanoveny dřívějšími smlouvami a zákony. Dále, je-li inflace spojena s opuštěním zlatého standardu, stěžuje se jí placení závazků do ciziny, které zůstávají splatné ve zlatě. Následuje-li po inflaci včasná stabilisace měny, a klesne-li hodnota peněz příliš hluboko, získávají dlužníci více než zaslouhují a začínají ztrácet vkladatelé.

Američtí odpůrci inflace uvádějí hlavně, že ji nelze zastavit. Ukazují na inflaci německou, rakouskou, ruskou. Stabilisace československé a francouzské nechtějí zřejmě vidět. Platy do ciziny nepřicházejí v Americe tolik v úvahu, protože je Amerika státem věřitelským a obchodních závazků splatných do ciziny ve zlatě je ve dnešní stagnaci málo. Mzdy daly by se zákonem elasticky upravit, tak jako jsou již elastické celní sazby.

Inflace dolaru snížila by též vnitřní dluh Spojených států a tím by usnadnila škrtnutí evropských válečných dluhů.*) Tak by Amerika zabila dvě mouchy jednou ranou: Zadlužená Evropa mohla by opět od Ameriky kupovat, a to za levný dolar, a mírové (a tím i odzbrojovací) snahy by získaly neobyčejný náskok, protože už by víckrát nikdo peníze na válku nepůjčil. Inflace dirigovaná tak, aby znamenala podporu farmářů a nezaměstnaných dělníků, zvýšila by kupní sílu poloviny amerického obyvatelstva a oživila by obchod i průmysl.

Americká inflace vynutila by pravděpodobně ne opuštění zlatého standardu, ale stabilisaci všech dosud zlatých měn na jiné úrovni a měla by blahodárný účinek i na světovou depresi a nedostatek zlata.

Ale takové východisko z krise klade příliš velké požadavky na americké přemýšlení, plánování, rozvahu a ochotu k obětem u dnešních držitelů politické a hospodářské moci. Něco takového dá se těžko prosadit na jakémkoli politickém kolbišti, tím méně v zemi úpící po železnou patou klubu milionářů, kterému se říká americký senát. Finančníci a bohatci, kteří mají rozpůjčené peníze u farmářů, průmyslníků a majitelů domů, nechtějí být vyplaceni laciným dolarem. Je jim milejší nyní drahocenný dolar a neobdrží-li ho, chtějí libru masa: Převzetí majetku.

A tak návrh Goldsboroughův, — ostatně stejně stručný jako neúplný — zůstane též jen hláskem proroka, volajícího k hluchým chamtivcům.

3. „Žádné dluhy“.

President Hoover nevidí problém dluhů a dlužníků tak jako my. Vychází ze zásady, že dluh není nic hrozného, pokud dlužník může platit úroky a pokud ho může splatit novou půjčkou, když vyprší doba, na kterou byla první půjčka uzavřena. Aby mohl dlužník dostat novou půjčku, k tomu je třeba důvěry buďto starého, nebo nějakého nového věřitele.

Až potud s prezidentem Hooverem souhlasíme, lišíme se jen v názoru na to, co je to ta důvěra. Podle pana Hoovera je to ryze psychologický stav, podobný příjemnému a optimistickému rozpoložení po dobrém obědě, který nemá se žádostí o půjčku nic společného. Dle našeho názoru je důvěra mínění věřitele, že dlužník bude moci zaplatit dluh.

Opakem důvěry je nedůvěra, což je dle presidenta Hoovera taktéž ryze psychologický stav, který nastal po prohrách bursovních spekulantů na podzim v 29. roce, a stal se základem americké a světové krise. Dle našeho názoru je nedůvěra mínění, že naše peníze někde uvíznou a nevrátí

*) Splátek z Evropy bylo užíváno na úmor vnitřního dluhu.

se nám s výdělkem, pustíme-li je do oběhu v hospodářství nějak ohroženém.

Když se zřítila bursa v New Yorku, prohlásil president Hoover, že hospodářské poměry v Americe jsou v podstatě zdravé, že je jen třeba neztrácet důvěru, obchodovat a pracovat dále, a vše bude zase brzy v pořádku. Ale toto radostné proroctví se nesplnilo. Továrny neomezily výrobu proto, že na ně padla nedůvěra po bursovním krachu. Začaly méně vyrábět již před krachem, protože měly zásoby ve skladech a klesal odbyt. Stavělo se v minulých letech mnoho továren a nestoupaly úměrně mzdy, aby spotřebitelé mohli udržet továrny v plném běhu. Nic nepomohlo, že lidé vesele kupovali i za svoji očekávanou příští mzdu, čili na dluh. Poznenáhlu začalo se ukazovat, že již nemohou nebo nebudou moci dále kupovat.

I bursovní krach přišel z týchž důvodů. Neboť bursovní spekulace spočívá v podstatě na tom, že jsou dopředu odhadovány zisky nebo ztráty průmyslu a jeho akcie se dle toho hodnotí. Kolem této základny bursa kolísá dle nabídky a poptávky, časem však od ní odletí papírovou spekulací na vzestup či na pokles. V posledních letech prosperity vyletěla do stratosféry na křídlech teorie o nové hospodářské éře, která bude plodit stále větší a větší blahobyt, a spadla do propasti, když začaly první potíže s odbytem zboží. Bursa má sice prudší výkyvy, než skutečný hospodářský život, ale i bursovní důvěra či nedůvěra má konec konců základy reálné a ne jen psychologické.

President obnovoval důvěru „psychologicky“ několikrát. Po jeho prvním prohlášení přišlo několik autoritativních ujištění, že je prosperita „za rohem“. Ale nebyla tam. Po několika blamáži upustil president od prázdných prohlášení a obnovoval důvěru malými zásahy do hospodářského života, vyhlášenými po celém světě s velikým hlukem a bombastem, vypočítaným zase na psychologický účinek. Prvním z nich bylo moratorium válečných dluhů, poskytnutých Evropě. Odložení splátky úmoru a úroku dluhu může sice mít určitý obveselující účinek na ztrápeného dlužníka, ale ten účinek je úměrný velikosti odložené dlužné částky z celkového dluhu a také době, na kterou je odložen. Úleva splátky několika set milionů, poskytnutá dlužníkům celého světa, zatíženým desítkami miliard, znamenalo obveselení trvajícím sotva jeden měsíc, třebaže úleva byla na rok. Pak začaly starosti o ostatní dluhy a o to, co bude po roce.

Když pokus o psychologické povznesení důvěry na poli mezinárodním selhal, a domácí dluhy začaly nebezpečně strhovat banky do úpadků, začal president organisovat obdobné pokusy ve vnitřním hospodářském životě Ameriky. Nestaral se o snížení dluhů, ale přímo o jejich odstranění — novými půjčkami. Řekl si, že z důvěry a trošky bankovních peněz dá se v čarodějné finanční kuchyni svařit kredit, ze kterého bude lze na tyto nové půjčky čerpat. Vyškral z bank homeopatickou dávku peněz na uvaření pětiset milionového kreditu v „National Credit Corporation“ a podal národu tuto medicínu s hlukem pouličního šarlatána, aby se psychologicky poveselil. Ale dávka jeho medicíny byla žalostně malá a proto ji brzy zvýšil založením 2000 milionové „Reconstruction Finance Corporation“ a konečně vysláním dvanácti apoštolů s pytlek napěchovaným sedmi a půl miliardami kreditových možností. Ale bylo to všechno platné asi tolik, jako převezení celého hokynářského krámu do pokoje nemocného, šířícího rakovinou. Pacient se nezotavuje, a potraviny nemůže strávit.

Miliardy peněz, připravených k rozpůjčení, jsou zase jen psychologickým pokusem k obnovení důvěry, která byla podlomena hospodářskou rakovinou dluhů. Reálním zákla-

dem důvěry stanou se až tehdy, kdy se dluhy odepíšou, škrtnou, zaplatí nebo sníží, a až nové kredity budou rozdělovány tak, aby se jich mohlo užítí též k nákupu dalších životních potřeb a ne jen k nahrazování starých dluhů a k výrobě zboží, pro které není koupě schopných spotřebitelů. K tomu dojde, až bude skončena přirozená likvidace, na kterou čeká Mellon, nebo až budou dluhy umněšeny snížením ceny dolaru a škrtnutím válečných dluhů, a až budou zavedena účinná sociální opatření proti a v nezaměstnanosti. Takové snahy však účinně poráží právě president Hoover, který nám stále huče veselé proročké písně, zavíraje oči, aby mu zmizely ze zraků dluhy a bída. Je prorokem křesťanské vědy v národním hospodářství.

literatura a umění

Hovory s nakladateli

VI.

JULIUS FÜRTH,

ředitel fy Fr. Borový a jednatel „Kmene“.

Dům na Národní třídě, kde je i pražská redakce „Lidových novin“, vedle paláce Louvru, naproti paláci Metru, zdviží do pátého patra, vyhrazeného nakladatelství Fr. Borový. Až na konec chodby, poslední dveře vpravo: úřadovna ředitele Fürtha.

Mladý muž zdravého, naprosto nepražského zjevu, odpovídá nejdříve na otázku, je-li stejně spokojen s organizací Svazu nakladatelů a knihkupců jako jeho předseda Šíp:

Jsem v nakladatelské branži činný teprve třetí rok. A protože jsem před tím byl dlouhá léta zaměstnancem průmyslu s tuhou kartelovou organizací, mohu v této věci dobře porovnávat. A tu se nemohu, upřímně řečeno, smířit s některými zjevy ve Svazu. Tak na příklad považuji za jednu z největších slabín Svazu, který není ničím jiným, než cenovou konvencí, že sice kontroluje prodej knih — a to dokonce velmi dobře —, ale výrobu, produkci nechává bez jakéhokoliv usměrňování, bez jakéhokoliv normy. V tom ohledu nesouhlasím s panem starostou Šípem, který se v hovoru s vámi vyjádřil, že poměry samy si vynutí omezení produkce. Po mém soudu to je už pozdě, když už krize nastala. Funke kartelů, konvencí, ochranných svazů a nejrůznějších zájmových sdružení má přece být v neposlední řadě preventivní. V nich se mají předem rozpoznat nebezpečí, choroby, už tam se má materiál po zralé úvaze prosít. A kde nestačí upozornění nebo rady, má se podle mého názoru zakročovat přímo a energicky ve prospěch celého knižního hospodářství. Zdravý vývoj nakladatelského podnikání ohrozila především nesmyslná nadprodukce překladů z cizích literatur. Řekl bych, že zde jsme až příliš „otevřeli okna do světa“, a třeba dodat: do světa často nežádoucího. Nebylo by proto nic zdravějšího a zároveň sympatičtějšího, než kontingentace překladů.

Konkrétní případ pro čtenáře? Myslím tím určit, řekněme, že v roce 1933 mohou členové Svazu nakladatelů a knihkupců vydat dohromady tolik a tolik překladů z cizích literatur. Podle určitého klíče — třeba podle produkce z let předešlých, rozdělit kontingent na nakladatele, kteří se oň přihlásí. Při tom by si mohly jednotlivé firmy práva na vydání překladů zapůjčovat nebo vyměňovat, přenášet podle svých potřeb. Tím by

se dalo docílit toho, že by nevyšlo překladů nikdy více, než bylo Svazem rámcově stanoveno. Docílilo by se tím menší knižní produkce vůbec, získalo by se tím více vzduchu a světla pro českou a slovenskou literaturu, kterou by kontingence nijak nepostihovala. Stínem mého návrhu by byl fakt, že by firmy neorganizované ve Svazu mohly produkovat bez ohledu na kontingenci. V tom bodě by ovšem musil být změněn jednacím řád Svazu tak, aby — jako na příklad dnes nesmí organizovaný nakladatel prodat se slevou knihu neorganizovanému knihkupci — nesměl pak organizovaný knihkupec přijat do prodeje knihy vydané neorganizovaným nakladatelem.

Organisace výrobců, chce-li splnit své poslání a nechce-li se zvrhnouti v pouhý, právem nesympatický cenový kartel, nesmí čekat, až si poměry něco, tedy v našem případě omezení výroby, vynutí. Taková organisace nesmí pak býti překvapena, když si poměry vynutí něco jiného, méně sympatického na př. výprodeje hluboko pod výrobní cenu. Povinností její tedy jest, neboť v tom jest její vyšší cíl, býti na strážní zájmu celku, odhadovati předem nosnost trhu, kupní sílu svých konsumentů a dle toho usměrňovati výrobu tak, aby příliš bujná fantazie jednotlivců neohrožovala celek. Má-li kniha vedle své hodnoty kulturní míti také hodnotu tržní, odpovídající ceně výrobní plus autorský honorář plus prodejní režie plus zisk nakladatelův a knihkupců, nesmí býti ani ona vyráběna bez ohledu na zákon nabídky a poptávky.

V tom vidím jedině existenční oprávnění všeho organizovaného, vázaného, ochrannářského a koncesovaného hospodářství.

Podle toho, co jste řekl, se zdá, že budete mít odlišný názor také na knihkupecké koncese?

Jsem odpůrcem jakéhokoliv koncesování, ačkoliv přiznávám, že by zrušení knihkupeckých koncesí neznamenalo žádné ozdravení poměrů. To může přinést jen zvýšená kulturní úroveň jednotlivých majitelů koncesí. Tedy když koncese, budiž nám vzorem na příklad koncese lékárnická, pokud jde o vzdělání majitelů, vnější úpravu závodů a hodnotu prodáváného zboží. Docílíme-li tak, aby i do knihkupeckých obchodů vcházeli zákazníci s kloboukem v ruce a měli, a také mohli míti v úctě zboží jim zde prodávané, jako zboží lékárnické, můžeme býti spokojeni. Jen v jednom nesmíme napodobiti lékárny, t. j. v stanovení cen. Knihy a zejména dobré knihy musí býti dostupny nejširším vrstvám lidovým, a to přímo, neboť chraň nás bůh, aby také knihy byly chudým lidem předepisovány nějakou institucí à la nemocenské pokladny, tedy v přeneseném působení politickými stranami.

V tom ohledu souhlasím úplně se starostou Šípem: máme na jedné straně malou část knihkupců, kteří jsou skutečnými nosnými pilíři knižního trhu, a na druhé straně máme pět set koncesí v rukou sběratelů zakázek, bez jakékoliv iniciativy a součinnosti s moderním nakladatelem. Zde by bylo jedno z nejkrásnějších polí působnosti pro naši studovanou inteligenci, chrlenou v takovém počtu našimi středními školami. Představte si, že by vedle tří set kvalitních a spolehlivých knihkupeckých závodů přešlo během času znovuzřízení nebo vykopením dalších tří set závodů s nyníjší praxí pro dobrou knihu neužitečných, do rukou lidí s velkým vzděláním. Jak silně by se tu mohli uplatnit inteligenti, kteří jsou

v dnešní krizi nuceni buďto pracovat v oborech, které jejich zálibám nevyhovují, nebo v nichž nemohou upotřebit svého vzdělání! Jakou ti by mohli být oporou při výrobě a rozšiřování hodnotné české knihy! Vydáte na příklad soubor Goetheových děl. Pošlete to řadě těch knihkupců, kteří nemají ke knize žádný jiný než výdělečný poměr. Co je Goethe pro takového člověka? Podle toho také dopadne další osud jeho děl: nedbalá nebo vůbec žádná propagace, neupozorní na ně ve výkladě, v osobním styku a také nic neprodá. Jak docela jiný poměr ke Goetheovi by měli ve funkci knihkupců studovaní inteligenti, jak by svými vědomostmi a celou svou výchovou byli způsobilými prostředkovateli mezi knihou a čtenářstvem!

Jedné otázce se dosud — až na pana Laichtra — svorně a radostně vyhnují všichni interviewovaní: otázce Státního nakladatelství. Nechtěl byste být výjimkou?

Beze všeho. Nemyslím, že by nemělo Státní nakladatelství existovat žádné, ale myslím, že by mělo vydávat jen publikace výjimečné hodnoty, takové, jejichž vydání by bylo pro soukromé nakladatele riskantní. Ale konkurovat a tím nepřímou podkopávat půdu pod nohama podnikům, zatíženým daněmi a samosprávnými břemeny, považuji za škodlivé a bezúčelné. Zásobovat na příklad školy publikacemi, které by mohlo lehce vydávat zavedené již a zapracované stavovské nakladatelství učitelské, nepatří do resortu státního podniku. Tohle, co vám říkám, si myslí slaběji nebo mnohem silněji všichni soukromí nakladatelé, jenom že jim působí rozpaky vyjádřit se o tom veřejně. Shrnuji: vyrábí-li levné publikace někdo, kdo neplatí daně a kdo svůj eventuelní deficit kryje z veřejných peněz, nejde o kulturní čin, ale o nekalou soutěž.

Firma Fr. Borový je podnik, soustřeďující nejvíce hodnotné české literatury. Dají se vydávat čeští autoři, aniž by byl podnik ohrožen? A kdo kupuje české autory?

Vydávat českou hodnotnou literaturu, soudě podle dosavadních zkušeností, není ani podnikatelsky vzato riskantní. Přirozeně je to těžší a nákladnější, jít s domácím autorem od jeho počátku až do sebraných spisů, být jeho spolupracovníkem, spolubojovníkem, sdílet obtíže jeho probíjení, neúspěchy, politické boje a z toho plynoucí všechny důsledky českého prostředí. Ne, to není tak jednoduché, jako vybrat si koryfeu světové literatury, pořídit jeho dobrý či špatný překlad, na nějž čeká vedle skutečných kulturních zájemců velká řada snobů: ve svých klubech slyší třeba chválit Galsworthyho, koupí si ho tedy aspoň do knihovny. V tomto ohledu si zakladatel naší firmy pan František Borový jistě zasloužil vynikajícím způsobem. Málokdo na příklad ví, jaké péče, lásky a obětí je třeba, vyplatit autora od první jeho knížky, na příklad Čapka-Choda, jehož provázal od začátku, třeba do něho kritické řezali. Naší snahou je pokračovat v díle takto započatém zakladatelem firmy, pokračovat v této tradici. Neboť dobrá česká kniha má stále budoucnost.

Ke druhé části vaší otázky: pro moderní českou knihu jsou záchranou střední vzdělané vrstvy, učitelé, profesori, soukromí úředníci a z těch ze všech hlavně samostatně vydělečné ženy. Založili jsme v našem nakladatelství přesnou kartotéku přímých odběratelů našich knih na základě odběru a můžeme to proto dobře kontrolovat. Každý, kdo se snaží přesunout

břemena této doby na tyto kategorie, ohrožuje nejen administrativu státní, veřejnou a soukromou, ale dělá přímo podkop pod českou kulturou, ať jde o hodnotnou knihu, dobré divadlo, umělecký koncert, vědeckou přednášku nebo cokoliv jiného. Můžeme říci bez nadsázky a demagogie, že pět vesnických učitelů má větší hodnotu pro prodej hodnotné české knihy, než všichni zbytkoví statkáři dohromady. Pokud jde speciálně o výdělečně činné ženy: pošlete je zpět do kuchyní, zbavte je výdělku tak, aby byly odkázány na kapesné svých mužů, kteří kupují motocykly a chodí na fotbalové zápasy — a můžeme přestat s vydáváním celé české lyriky, Tomanem, Neumannem a Šrámkem počínaje a Horou a Nezvalem konče.

Co nejlepšího by podle vašeho mínění mohl udělat stát pro podepření dobré české knihy, aniž by to znamenalo zatížení ve formě subvencí a podobných zvyklostí?

Způsobů by bylo několik. O jednom z nich se vám zmínil už starosta Šíp: myslím školu, působení na poměr mládeže ke knize. V přítomné době však považuji za nejdůležitější, protože se v tom vedle českých filmů zračí nejhlubší kulturní úpadek, dozor nad nádražními knihkupectvími. U filmu, lze mnoho omluvit, je tu malá tradice, nedostatek schopných herců, libretistů, režisérů, v neposlední řadě nedostatek nezávislejšího kapitálu a snad i neúprosnější diktát obecnosti, na jehož špatný vkus bych však nerad všechno zlo sváděl. Ale jestliže nacházíme v nádražních knihkupectvích v zemi tak vyspělé knižní kultury obraz takové bídy, nelze to omluvit. Zde nutno energicky jednat. To již není věc nakladatelů, jejichž námitky by bylo možno paralyzovat nebo zeslabit mlčením o konkurenční závisti. Zde by se měly bouřit korporace, vyvolané v život potřebou hájit a udržovat českou kulturu na výši: Česká Akademie, universita, osvětové sbory. Všimnul jste si jistě, co se v našich nádražních knihkupectvích předkládá publiku cestujícímu po československých drahách a co se nabízí na peronech u vlaků. Nenajdete tam mimo několik knížek, vydaných náhodou některým z nakladatelů, jež mají nádražní knihkupectví v pachtu, nic z toho, co je chloubou československé knižní produkce. To nejsou kulturní stánky, to jsou nádražní výčepy Wallacovek, Modrých a Červených knihoven a kongeniálních jinojazyčných edicí. Čapkovy „Anglické listy“ nebo „Obrázky z Holandska“ si můžete koupit na nádraží ve Vídni. Takový stav najdete v Chebu, Plzni, Podmoklí, Karlových Varech, Pardubicích, Brně, Bratislavě, nemluvě o menších městech, kde obraz bídy je ještě horší: kromě několika krváků a čísel „Šejdrem“ tam nenajdete zhora nic. Zde by se měla ujat slova ministerská rada a ministerstvo železnic, jejichž povinností při zadávání nádražních knihkupectví by mělo být stanovit přímo takové podmínky, aby nádražní knihkupectví byla důstojným obrazem vyspělosti našeho písemnictví a úrovně našeho grafického průmyslu a last not least výchovnou složkou a výstavkou pro lidi, kteří jinak nepřijdou do styku s literaturou nebo jen velmi skrovně. Nesmí se při tom zapomínat na příklad na mladé lidi, na cizince, na venkovské lidi. Námitka o menší výnosnosti nemůže být uznána. Jsem

presvědčen, že mluvím jménem všech solidních nakladatelů, říkám-li, že jsme ochotni poskytnout při odběru hodnotné literatury nejvyšší rabaty a nejvýhodnější podmínky.

Všechny odběratele a všechny sympatisující i nepřátelské čtenáře této revue bude zajímat, řeknete-li něco o „Přítomnosti“.

„Přítomnost“ je vedle našich Sebraných spisů nejvýznamnějších českých spisovatelů chloubou našeho nakladatelství. Její vliv, podmíněný naprostou nezávislostí jejího redaktora, je veliký a zasahuje bez nadsázky všechna prostředí našeho veřejného života. Čtenáři „Přítomnosti“ jsou titíž jako čtenáři dobré literatury: veřejní zaměstnanci, většinou nižších kategorií, učitelé, profesori, méně lékaři a advokáti, málo obchodníků, skorem žádní průmyslníci a velkostatkáři, ale za to — a to konstatuji s potěšením — nemalá řada vzdělaných, pokročilých rolníků, kteří už vychodili československé zemědělské školy a z nichž mnozí jsou významnými činiteli republikánské strany. Vedle všech těchto čtenářů patří mezi odběratele velká většina členů vlády a Národního shromáždění bez ohledu na politickou příslušnost.

V posledních letech stoupl o tři tisíce počet jejich předplatitelů. Finančně je plně zabezpečena. Nepotřebuje ničí podpory: žije z osobnosti svého redaktora Ferdinanda Peroutky a jeho spolupracovníků, z oddanosti a zájmu čtenářů, kteří se neprojeví nějakým pochybováním, ale — jak vysvítá z rubriky „Dopisy“, i v polemikách, často rozsáhlých a pohnutých. Síla „Přítomnosti“ je podle mého názoru v tom, že každému, i odpůrci, stojí za čtení a boj. „Přítomnost“ nemá chomout, je to jediný náš časopis, který si může bez trestně dovolit adresovat výtky i lidem sobě blízkým a pochválit nepřítel, když si to zaslouží. Peroutkův program je „pěstovati zdravý rozum“, což je heslo veliké nosnosti. Kromě toho má redaktor „Přítomnosti“ jedinečně vyvinutý smysl pro všechno, co je nebo v nejbližší době bude aktuální. Umí redigovati tak, aby v každém čísle bylo něco pokud možno pro každého, aby tam vedle odborných studií o politickém, hospodářském nebo literárním předmětu byl i článek „pro babičky“, jak se říká. Kromě různosti a aktuálnosti temat je jistě tajemstvím jejího úspěchu styl většiny jejích článků, poutavý a srozumitelný, každému přístupný. V tom směru má „Přítomnost“ velké zásluhy o probouzení zájmu a pozornosti k záležitostem, kterých si dříve všímali jen profesionálové. „Přítomnost“ je ve velké většině svých článků příkladem popularisace, jak se má chápat. Poslední bouřlivé a nejisté doby, do nichž při vázanosti politických stran a zájmů nemůže nikdo z angažovaných autoritativně zasáhnout, nabývá „Přítomnost“ stále větší váhu pro možnost kritického postoje, pro neobjektivnost, s níž může říkat pravdu do očí a pro vlastní rozum, který bývá často odsouzen k osamocení. Nejsem asi daleko od pravdy, vyslovuji-li domněnku, že těch nových tři tisíce odběratelů se přihlásilo právě z vrstev, v nichž roste nespokojenost s náhodností a neúplností pravd připouštěných politickými stranami. Opakují se stále hustější případy, že do „Přítomnosti“ se utíkají se svými příspěvky ti, kdo pro svou samostatnost nebo radikálnost v mezích možnosti byli v jiných časopisech odmítnuti, ačkoliv jde někdy o věc hodnou pozornosti a úvahy. Také v tom vidím silnou posici „Přítomnosti“.

Její vývoj ovšem není skončen: do ročníku 1933 půjdeme s novou snahou rozšířit počet čtenářů.

Jak se chovají ke knihám vašeho nakladatelství noviny?

Pokud jde o noviny, tu nemůže si firma Borový stěžovati. O knihách jejích se ve všech denících i týdenících referuje. Výjimku tvoří „Lidové Noviny“, které jsou zdrženlivější, patrně proto, že redakce ve snaze dokázat svoji nezávislost, nerada referuje, někdy ke škodě svých čtenářů o knihách, které vyšly v podniku téhož majitele. (Nebyly posouzeny na př. Hostovský: Danajský dar. — Karel Čapek: Marsyas. Obrázky z Holandska. — Poláček: Hráči — Hedvika a Ludvík. — Wells: Věda o životě. — Grinko: Pětiletka. — Hora: Hladový rok.)

Ale nemůžeme konečně chtít literární kritice, aby vše přečetla a o všem referovala. Jí musí být ponechána volnost výběru.

Co knize a zejména dobré knize v novinách schází, jsou kulturní reportáže, tedy taková služba, jakou má sport nebo policie. Všimněte si, že rubrika „Nové knihy“ má všude nejmenší typy písma. A je zastrčena do kouta, kde ji naleznou jen velmi pozorný čtenář novin. Mám za to, že zpráva o tom, že Karel Poláček dokončil svůj první román vážného obsahu, nebo, že Karel Čapek píše po mnoha letech nový román a to že života sedláků na Podkarpatské Rusi, zaslouží si nejméně takové pozornosti jako že Plánička dává už dolů flastry s ran Turina. Tyto literární události našeho nakladatelství sdělil jsem ve volné rozmluvě asi 6 redaktorům různých časopisů, ani jeden z nich je neuznal za hodné otisknutí. Neříkejte, že publikum nemá zájmu na těchto zprávách. Každé noviny mají takové čtenáře, jaké si dovedou vychovat. Upravte v novinách aspoň rubriku „Nové knihy“ tak, aby dostala větší typy písma, přidejte k jménu autora a titulu knihy dvě nebo tři věty o obsahu a uvidíte, jak si to čtenáři za čas budou pochvalovat, neboť vedle služby knize stanou se Vaše zprávy jakýmsi rádcem obecnstva.

Proč moderní nakladatelství nezaznamenávají takové úspěchy obchodní, jako úspěchy kulturní a morální?

Na tuto otázku nelze zcela s určitostí odpovědět, neboť jen velmi málo firem je povinno veřejně účtovat. Vaše diagnosa však, soudě podle některých zjevů, může být celkem správná. Příčina jest hlavně v tom, že většina těchto firem vznikla v době po převratu, tedy v době mimořádné konjunktury, která sváděla ve všech oborech, tedy i v nakladatelském, k t. zv. gründerství, hraničící v našem oboru někde až s kulturním hochštapléřstvím. Konstatuji, že i naše firma, která byla založena dávno před válkou, podlehla této horečce a pustila se do podniků, které měly vlastně býti časově rozvrženy na desíletí. Sládkovy překlady Shakespeara na příklad vycházely před válkou u Ottů postupně mnoho let, u nás jsme Shakespeara v převodu Štěpánkově chtěli mít hotového za 2—3 roky, a k tomu jsme ještě vydávali překlady celého Goetha a celého France.

Zapomínalo se, že za morálním a kulturním úspěchem a často i bez něho přišly za papír, tisk, autorské honoráře, nájmý nových drahých skladišť a pod. Dluhy tyto nemohly býti tak rychle zaplacený, jak rychle se nadělaly, neboť k rychlému odbytu těchto stohů dobrých

knih museli bychom býti národem aspoň třikrát tak velkým a mít inteligenci hospodářsky lépe situovanou a dobře bydlicí. Nad to deflační politika zhodnotila tyto dluhy, znehodnotila sklady a snížením gáží omezila kupní sílu největšího kádrů konsumentů. Shrnuji: scházela rovnováha mezi vůlí a možností. Zapomínalo se velmi často, že vedle kulturního poradce musí býti stejně slyšen také účetní, že každý náš sebekulturnější čin stává se nekulturním, jestliže překotnou produkci bez rozpočtové rovnováhy měníme své sklady hodnotných knih v chabrus a ohrožujeme tak na existenci sebe, autory a své zaměstnance.

Dr. F. K.

do ba a lidé

Es o:

Karlovy Vary — Hic Rhodus

I.

Karlovy Vary, Neruda a my.

Jest tomu právě šedesát let, v r. 1872, co Neruda napsal, že Karlovy Vary mu připadají, jako by ležely v Prusku. Co povzdechl ve svém feuilletonu, že se sem může přijít léčit jen bohatc. Před šedesáti léty podle jeho svědectví „všechny jazyky světa se tu ozývaly hlasitě, zajímavě, jen čeština slyšet bylo málo, a když, tak zněla jen šeptmo, skoro bojácně“. Slovenštinou zde jenom žebrali malí otrhaní Slováčkové, a potkal-li je náhodou — jak básník popisuje — host-Prušák, promenující ruku v ruce s hostem Maďarem, zapřel mu Maďar, že jsou to dráteníci z Uher. „Ne, jsou z Moravy, řekl pyšně.“ Českému člověku nezbylo tehdy, nežli aby se malomocně konejšil takovou jakousi všeslovansky nebo rusofilsky orientovanou škodolibostí, slyše místní obchodníky, jak hubovali, že prušácké panstvo jsou špinavci, že by chtěli mít všechno za feník; to že bude jiné, až v červenci přijdou Rusové. „To jsou aristokrati, všechna čest. Ti nepočítají, ti umějí vydávat.“

Nuže, tenhle Nerudův feuilleton patří historii více nežli kterýkoli jiný z jeho pera. Karlovy Vary dnes zřejmě a okázale patří do Československé republiky. Cizinec to pozná, přijede na nádraží, kde všude má čeština své první pořadí. Z nádraží jede do města krásným, novým mostem Masarykovým. Okresní úřad zaujal nyní hrdé místo v starém, ale obnoveném domě na hlavní rampě nad městským parkem a shlíží na mezinárodní společnost, která dole naslouchá každodenním koncertům restaurační kapely, výrazným státním znakem. Jestliže se před šesti desítkami let zdálo Nerudovi, že těch 20 tisíc hostů, kteří sem tehdy do roka přicházeli, jest takovým národem, že způsobují ty horentní ceny, které tu tehdy byly, tedy dnes bývá těch hostů ročně aspoň třikrát tolik, a jest tu možno žít při cenách docela občanských. Čeština není slyšet málo, nýbrž letos jí zde mluví na kolonádách nejméně třetina, ne-li téměř polovina hostů. I slovensky zde lze slyšet, hovoří jí zcela sebevědomí monsignorové, zřejmě zámožní měšťané a advokáti. Ruská aristokracie už ovšem není a ruský kostel zarůstá divokou travou.

Tři doby Karlových Varů.

V polovině 18. století Karlovy Vary znenáhla se stávaly z letoviska velmožů, kteří sem do té doby přijížděli s celým komonstvem, na desítkách povozů, a pořádali na staré i nové louce pohádkové radovánky, lázněmi bohatého mě-

šťanského stavu. Jak ten nabýval převahy, tak se měnila tvářnost lázní, a tak rychlý byl jejich růst. Léčivost pramenů byla teprve nyní doopravdy prozkoumána, způsob jejich užívání odborně vypracován; ke koupelím jako hlavní metoda léčení přistoupilo pití s procházkami. Usazovali se tu čteněji lékaři, provádějící svobodnou léčbu; byly zařizovány hostinské domy a pak hotely, tím komfortnější, čím výše stoupala úroveň bohatnoucí buržoasie. Množství hostů, jež se až do té doby čítalo ve stovkách, začalo růsti do tisícovek. Za Goethových návštěv na začátku 19. století bylo to stále ještě pod 5 tisíc ročně. Po napoleonských válkách stoupl počet rychleji. Před válkou přesáhl 70 tisícovek, nyní se pohybuje mezi 50—60 tisíci.

A propos: díváte-li se na diagramy, které jsou tu vystaveny a ukazují návštěvu lázní od r. 1800, vidíte zajímavou věc: že všechny evropské války zanechaly stopu na té vzestupné linii dočasnými poklesy: války napoleonské, revoluce 1848, válka rakousko-pruská, trochu i válka balkánská, hluboký zářez ovšem znamenala válka světová. To byl přímo panický pokles linie frekvence. Naproti tomu žádná z hospodářských krizí a depresí nevstoupila do této čáry svého znamení, vyjma tuto poslední, přítomnou hospodářskou krizi, v níž se právě nacházíme. Ta však se za to zařezává do toho diagramu velmi energicky. Linie padá. Že by si toho všimli kolem chodící diabetičtí národohospodáři oněch pražských deníků, které nám namlouvají, že je krise jako krise, a že ani ta dnešní není ničím, leč obvyklou pravidelnou cyklickou depresí?

Nu, to jen mimochodem... Nebylo pro Karlovy Vary jistě malým problémem vypracovati se z toho letoviska řídkých aristokratických společností, jakým bývaly nejprve, v bohaté léčebné místo četné buržoasie. Znamenalo to mnoho investovat, podnikat i riskovat a se přizpůsobovat. Ti někdejší feudálové od Karlovaráků mnoho nepožadovali. Vozívali si všechen svůj komfort s sebou, měli své lékaře, služebnictvo i kuchaře. Jen nějakého toho lázebníka, kováře, koláře a hospodu pro svůj personál hledali ve městě. Pozdější měšťanství hosté měli na místní obyvatelstvo požadavky již mnohem větší a mnohostranější. Nepřivázeli s sebou nic kromě dobré mince, ale za tu chtěli dostat vše na světě. Pět, šest karlovarských generací mělo se co tužit, nežli to přivedly na to vzorné měšťanské lázeňské město, jakým Vary jsou dnes. Nežli se vybudovaly ty šestery léčebné ústavy, ony tři kolonády, ta řada hotelů všech řádů a rodinných pensionů. Nežli se ulice a okolní kopce na hodiny chůze daleko upravily tak, že zde není čtverečního decimetru, na kterém bys nespátřil otisk pečlivé ruky a výsledek nějaké investice.

Tak si žily Karlovy Vary dlouhá desítiletí, a nikoho nenapadlo, že by to tak nemohlo trvat věčně. Město a jeho obyvatelé vzorně sloužili, vkládali a rychle bohatli. Nemajetný prostý člověk si ovšem nesměl troufat sem přijít. Cožpak mohl dělník, malý živnostník nebo rolník platit před válkou nejméně 5 zlatých korun za nejprostší pokojík, nejméně 3 koruny za oběd atd.? Ne, na to Karlovaráci nemyslili, že také tento obyčejný lid má cukrovku, žlučové kameny a ledvinový písek.

Ale také Vary zakusily na sobě, že poválečná světová revoluce nebyla pouhé heslo. To, co dnes prožívají, a s čím si dosud nevědí dosti rady, jsou její odlesky, jež je zasahují. Nejen ruská knížata, také maďarská šlechta, členové německých dynastií, vídeňští a němečtí bankéři a velkoměšťané, angličtí lordové (ale ani Forsytové) se nedostavují. Hotely prvního řádu, jako je Savoy Westend, Bristol, Pupp, Imperial, které byly zařizeny pro takové panstvo, jsou poloprázdné. Zato vidíte značně maloměšťáckých pantatů, jakož i růměnných sedláků a selek se šátky na hla-

vách. Mnoho zřejmých dělníků, kteří, ač ve svých nejlepších šatech, drží se raději ještě při kraji chodníků, protože se necítí dosud „masou“, která dodává sebevědomí. Ale počkejme za pět, deset let. Bude jich několikrát více a budou si jinak vykračovat!

Přirozeně, že toto publikum hledá jiná zařízení, nežli na jaká byly dosavadní měšťanské Karlovy Vary zařizeny. Jiné ubytování, jiné stravování, jiné lékařské ošetření, jiné obchody. A tu ovšem nastává Karlovým Varům problém podobný, ač mnohem těžší onoho před půldruha sty léty. Lázně musí zlidověti, dáti se ve službu nejširším vrstvám národů. Snad už ne národů tolika: jezdil-li sem prve americký, anglický a francouzský bankéř, ruský velmož, turecký paša, sotva lázně přitáhnou amerického horníka nebo farmáře, anglického strojíka, sovětského mužíka. Radius lázní se možná zúží (kdo ale vidí do další budoucnosti, s jejími dopravními možnostmi?), ale působnost v masách se prohloubí. Jestliže za jediného ruského knížete přijde dvacet polských sedláků, nemusí být výsledek pro lázně špatný. Jen se přizpůsobit. Půjde to ztuha, ale lidé v Karlových Varech mají přizpůsobivost. Neztotožní-li celek své zájmy s některými institucemi, určenými k chřadnutí, s majiteli obchodů koženými, šperky a perskými koberci (ostatně i ti všichni by se mohli dovésti uzpůsobit, neboť jisté, byť menší, možnosti tu pro ně vždy budou), splní lázně svoje nastávající nové poslání. Jest tu konečně už jakýsi start: několik nemocenských pojišťoven dělnických i úřednických se tu zakoupilo a prosazují s úspěchem své lázeňské domy. Letos k nim přibyl krásný dům léčebného fondu veřej. zaměstnanců. Jsou tu domy spolkové, s vložení sociálním posláním. Někteří majitelé léčebných domů, kteří se do nedávna zařizovali jen na klientelu příliš majetnou, si dovedli říci: velký obrat, malý zisk, a své apartmány rozdělili v množství menších pokojů, a mnou si dnes spokojeně ruče. Lékaři snížili tarif. Město upravilo hodně sestupně lázeňskou taxu. Mnohé obchody se zjednodušily a zavedly se na levnější zboží. Zkrátka je vidět, že jsou tu lidé uceliví, a většina raději jedná, nežli aby čekala na návrat starých časů.

V tom je příležitost, ale buďme pro fair play.

V tomto, pro Karlovy Vary tak historickém okamžiku jest příležitost pro nás i s hlediska našeho národního prospěchu. Tady se ukazuje v drobném rámci, jako na laboratorním stolku, co platí dosud a bude ještě dlouho platit o našem národě: že každé zlidovění, vše, co činí přístupnými nejširším lidovým vrstvám nové oblasti nejen politické, ale i společenské a kulturní, znamená i rozšíření sféry našeho národního života. To jest základní princip naší národní expanse, proti němuž nikdo nemůže a nesmí spravedlivě ničeho namítat, a proti němuž jest také každá obrana marná. Svěříme-li národní zájem tomuto principu, dáme-li jej svěřiti po této dráze, nemusíme se již ohlížeti po žádném jiném, a dosáhneme zaručeně všech nových posic, na něž stačíme. Sehraje-li partii o své národní zájmy na této sachovnické lidovosti a společenské demokracii, buďme si jisti, že vyhraje, co nám patří, aniž bychom musili chtít přelstít osud, sebe nebo kohokoli. Taková poctivá, čistá hra přinese nám podstatné úspěchy i ve věci Karlových Varů. Aniž by bylo zapotřebí umělých vládních zásahů shora, aniž by bylo nutno exponovati státní moc jednostranně v český prospěch, poslouží nám zlidovění těchto lázní, povedeme-li si při něm rozumně, sebevědomě a šikovně, k tomu, že automaticky, bez nátlaku, z vlastní vůle upraví Karlovaráci zdejší poměry tak, že už nikdy nebude město vzhlížeti, jako by — jako se zdálo Nerudovi — bylo někde v Prusku. Že vnější známky, jimiž se projevuje jeho přiměřenost k našemu státu, budou

mnohem četnější a vnitřnější nežli leccos z toho zevního náteru, který byl lázním dosud nadiktován. Že se tu český a slovenský člověk bude cítit tak doma, jako kdekoli jinde na území CSR., a že tu vznikne početná, aspoň 20%, solidní, hospodářsky fundovaná a sebevědomá, domorodá česká menšina, složená z českých obchodníků a živnostníků a jejich zaměstnanců, nejenom ten přeletavý element státních zaměstnanců a vojenské posádky, která zde vedle trochu usazených Čechů tvoří dnes těch nějakých osm procent zdejších „hraničářů“. Doufati, že by se K. V. staly městem českým, může ovšem jen ten, kdo se domnívá, že jest povinností Čechů, přicházejících se sem léčit, aby v rámci své diety strávili denně alespoň jednoho „kurgemäss“ upečeného karlovarského Němce k obědu. Ale na to nemají chuti ani ti vlastenečtí hosté-Němcobijci z Prahy, kteří jinak rádi projevují názory, že nebýt vládní liknavosti, K. V. by dnes už byly tak „naše“ jako jsou Poděbrady nebo Luhačovice. A proto nutno se spokojiti onou vyhlídkou, kterou jsme si právě naznačili: vyhlídkou, že — budeme-li se aktivně účastniti tohoto procesu zlidovění Karlových Varů, který se počíná, podaří se nám při tom založiti zde silnou a neodvislou českou místní minoritu, a že si i německou majoritu nakloníme k přátelskému vztahu k českým hostem, českému jazyku a Československé republice. To by bylo veliké plus, a uvidí-li karlovarští Němci při tom, že jejich město jest i se strany státu ctěno a váženo, že si ho stát hledí a jest naň hrd, a že jim mnoho nemluví do jejich vlastní místní domácnosti, měli bychom — myslím — karlovarský problém slušně, státnicky a i pro nás úspěšně rozřešen.

Stát a Karlovy Vary.

Pokud host může pozorovati, jsou „nositelé státní moci“ v Karlových Varech, to jest osoby, které tam úřadují, soudí a administrují státní podniky, lidé taktí, a obyvatelstvo to dobře pocituje. Námitky, které průměrný karlovarský Němec v těchto věcech má, jsou rázu více zásadního: že tu nemají stát představovati Češi, nýbrž že ve státních úřadech mají tu býti hlavně Němci. Že čeština nemá být v obecních věcech vsunována na první místo. Že budovy vojenské a státních léčebných domů měly by být označovány nejen česky, nýbrž i německy. S výhradou těchto zásadních námitek nemají tu proti vystupování státní moci, zvláště po stránce personální, mnoho námitek. Jiná je věc, jde-li o to, jak stát investuje v K. Varech. Těžko nedati za pravdu Karlovarákům, stěžují-li si do toho. Obě nádraží, která by měla býti pro cizince jakousi vstupní hallou, jsou hanebně zvetšelá a nedostačující. Okresní úřad teprve letos byl umístěn trochu reprezentativněji do zakoupených, ovšem starých, ale opravených domů nad městským parkem.

Uprostřed lázní na pokraji městského sadu, stojí starý vojenský dům. Obec všemožně usiluje, aby jej od státu odkoupila a postavila zde novou radnici nebo lázně. Pravda jest, že za Rakouska městu nevalil vojenský ráz tohoto ústavu ve středu města, ale pravda ovšem jest též, že československá vojenská správa vybudovala z něho jakousi jednostranně českou baštu v tomto tak velmi německém městě, zřídila v něm vesměs české obchody, kterých tu dříve nebylo atd., čímž se vysvětluje, proč městu jest pojednou „vojenský ráz“ tohoto domu takovým trnem v oku. A jest konečně zase mnoho na tom, tvrdí-li se na straně státu, že provádí-li obec a němečtí občané bojkot proti usazování obchodníků a živnostníků ve městě, které je tak silně frekventováno českými hosty, není nespravedlivě, jestliže stát jim to umožní ve svých budovách.

To je právě ta obtíž, že v těchto věcech se postupuje pořád tak málo věcně a nepřímo. Především: je pravda, že vojenský dům je budova, vyžadující moderní přestavby. Proč

by ale bylo nutno, aby jej stát proto zcizoval obci? Ať jej přestaví sám. Je pravda, že by obec potřebovala na tomto místě úřadovny, protože stísněná radnice jí nestačí (a s její přestavbou obec stále otálí, spoléhajíc, že na konec jí vojenský dům přece jen spadne do klína za nějakou tučnou kompensací). Nuže, proč by stát nemohl pronajmout obci třeba celé poschodí v novostavbě k tomuto účelu? Jest pravda, že nepůsobí dobře, ani na poměr německých občanů ke státu, ani na cizinu, když státní vojenský dům vypadá jako výlučná bašta českého hraničářství. I tomu by přestavba mohla odpomoci, kdyby rozšířila obchodní místnosti a umístila v novostavbě nejen dosavadní české obchodníky, nýbrž i některé zdejší německé, což by v zájmu ochrany slabšího českého obchodnického živlu mohlo býti po případě jungováno tím, že obec určité místnosti na jiných místech pronajme zase živnostníkům českým. Tím vším by byl také ušetřen ten jednostranně vojenský ráz domu, který — jak řečeno — Karlovarákům vadí teprve od té doby, kdy jej spravuje československá vojenská správa.

Lze doufati, že v tom určitém macešském poměru státu ke Karlovým Varům, jak se projevuje v nedostatečných investicích, nastává pomalu obrat. Krásný most přes Ohře byl postaven za silné státní podpory. Poštovní úřad na trhovém náměstí byl vloni konečně upraven (avšak to ale už byla hrůza!). Ale ovšem, to jsou jen začátky. Opravdu, kdybychom porovnali na př. poměr státu k Poděbradům s jeho poměrem ke Karlovým Varům, a vzali při tom v úvahu význam těchto obou lázní pro celek, musili bychom přiznati, že zde má státní správa co dohánět.

Prosím, aby se uvážilo, že zde nejde o nějaké dary, které se dávají německému městu, i když snad bezprostřední hospodářský výnos takových investic není úměrný jejich výši. Jde prostě o to, že Karlovy Vary jsou reprezentací místo republiky. A člověku, který má rád republiku, se svíralo srdce, když musil na př. americkému hosti, jež prováděl po městě, připustiti, že to hanebné nádvoří nepatří žádné soukromé železniční společnosti, protože u nás jsou dráhy státní. Ale ten hotel Imperial tamhle nahoře že jest soukromá společnost. Že taky tenhle mohutný hotel Pupp jest soukromý, ale tamhle ta stará chajda naproti (jak tomu bylo až do letoška), že jest okresní úřad republiky československé. A ty upravené parky a kolonády že patří městu. Ten sešlý vojenský dům však, který si mezi nimi hová, že je státní. A tak dále.

Karlovy Vary a čeští hosté.

V této souvislosti Karlovy Vary znamenají jednak karlovarskou obec, jednak obyvatelstvo. Přesto, že v obecním zastupitelstvu jest hodně hakenkrajclerských členů, a nyní dokonce i první náměstek starostův jest německý národní socialista, myslím, že každý český host dosvědčí, že se strany obecních orgánů nebyl ve svém národnostním cítění za posledních — dejme tomu — pět roků nikdy uražen. Na radnici od vrátného až po referenty, jakmile projevíte, třeba mlčky (už předložením českého přihlašovacího lístku), že jste Češi, mluví se s vámi česky. U všech pokladen v lázních se česky domluvíte. Děvčata u pramenů toho mnoho neumějí, ale snaží se. Úraz jest jedině s lázeňským personálem, kde by toho bylo zapotřebí více nežli jinde, aby se mohl na př. i český venkovan o nejhlavnějších věcech s obsluhou dorozumět. Tam je znalost češtiny ještě minimální.

V městské lázeňské čítárně dostanete všechny hlavní české i slovenské listy. Lázeňská hudba hraje denně aspoň po jedné české skladbě. Toto poslední, jakož i české nápisy ulic, pramenů atd. jest ovšem výsledek rozkazu shora. Ale konec konců v soukromých restauracích také hrají hudby české věci, a to jest už tlak zdola. (Vůbec, kdybychom více spo-

léhali na ten tlak zdola, tlak požadovačnosti českého publika, bylo by to věci i státu mnohem prospěšnější. Městské divadlo se každý rok po nějaký večer zapůjčí pro české herce. Sál v městském lázeňském domě k české přednášce. V biografu se několikrát za sezonu hraje česky. V některou neděli promenáda se vyhradí pouliční sbírce na českou obecní péči o mládež.

Obyvatelstvo, které má za sebou staletí sebevýchovy a pohostinosti, jest ovšem už tím samým uzpůsobeno k tomu, aby vycházelo vstříc jazykovým požadavkům tak silného proudu hostů, jako jsou hosté čeští. Pravda, nacionální vášně se dovedou zmocnit i takových občanů města se staletou kulturou pohostinství, jsou-li vzedmuty hbitými agitátory. Doba poválečná přinesla toho několik příkladů v Karlových Varech. Proti tomu jest však jediný prostředek: mírumilovně pronikání.

Život a instituce

G e l:

Miliardy mezi osudem a lidmi

„Povídám vám, něco osudového na tom pojištění musí být....“
— — ?

„No: proti krádeži se pojistit — dobrá. Proti vloupání — dobrá. Proti úrazu a ohni — dobrá. Ale člověče, jak se dělá krupobití?“

(Stará anekdota.)

I.

Vyzbrojen touto a podobnými vrstevnickými anekdotami a jinak jen obsáhlou resortní znalostí pojišťovacích podvodů, slyšíte slova: „Něco by se mohlo napsat o tom, co se všechno pojišťuje. Nějak se to rozmohlo, vezměte třeba jen pojištění proti dešti...“

Napsat něco o pojišťování — proč by ne. Bude třeba udělat interview, protože jde o téma cizí. Člověk se zeptá a pak napíše: pan X. Y. odpověděl to a ono. Člověk si připadá, jako by ho požádali, aby spočítal ty tři, čtyři stromy, stojící na hřebenu návrší. Člověk tedy vystoupí na to návrší, přijde k těm třem, čtyřem stromům, ale: za nimi jsou stromy další, jež zdola nebylo vidět. Deset, sto, tisíc stromů, je to — ó hrůzo — celý les, prales.

Takhle to tedy vypadá s tou zmínkou o pojišťování. Nezbude, než napsat místo informativního článku cestopis po krajích pojišťovacích, kde čtenář žasne — nebo je aspoň vyzván, aby žasnul, stejně jako žasne ten cestovatel. Spanilá čtenářka (zvláště milující lesy) a laskavý čtenář nechť si sami vyberou, co se jim líbí.

Každá přehledná stať musí podle staré tradice začínat nejprve moderní definicí a pak prehistorickými „prvky, jež nacházíme již v šerém dávnověku, a jež jsou — ovšem s určitými obměnami — v podstatě...“ právě tím, o čem se píše přehledná stať. Proti této tradici není — ani pojištění. To stojí za zmínku, neboť pojištění je jinak opravdu proti všemu. Jak uvidíme dále.

Tedy definice:

1. „Pojištění, v podstatě hospodářské zařízení, založené na sdružení velkého počtu osob, kterým hrozí stejná, a to náhodná a nejistá majetková potřeba, a utvořené za tím účelem, aby tato potřeba, vzejde-li skutečně někomu ze zúčastněných, byla uhrazena vzájemným přispěním všech.“ (Masarykův slovník naučný.)

1. „Pojištění jest v právu smlouva, kterou jedna strana (pojišťovatel) se zavazuje, že za jistou úplatu čili pojistné (prémii) nahradí druhé straně (pojištěnému) škodu nebo

vyplatí jistou částku peněz pro případ, že nastane jistá, hospodářsky zpravidla škodlivá okolnost pojištěným nezávisně.“ (Ottův slovník naučný.)

A teď ten pravěk. Opravdu zde je a lze se dočíst, obzvláště v tlustých foliantech německých, že už prehistorická rodina tvořila jakousi vzájemnou pojišťovnu, neboť — přijímajíc korporativně podíl na práci jednotlivce — přispívala mu solidárně v případě, že se dostal do tísně. Pomyslení na toto pojišťování doby kamenné je příliš chmurné: představa, že známý přípis „..... pojistné je dnešním dnem splatné a prosíme tudíž“ se nedal smačkat a zahodit, jelikož byl z kamene, a listonoš jím mohl adresátovi rozbít hlavu, nenabádá k prodlévání v tomto úseku historie.

Pospíchejme dále. Je tu znalec dějin pojišťování ve starověku, jenž vypráví o „úmrtních kolegích“ (nynější pohřební fondy) ve starém Římě, o collegiích legií, jež pojišťovaly vojáky z povolání pro případ nákladných cest domů a pak už přichází středověk. Zde se setkáváme s jménem, jež laik nemohl čekat: Řehoř IX., papež, zanechal hluboký vliv na pojišťování, jež bylo tehdy oborem dokonale italským. Italové přejali totiž od Řeků odvětví pojišťování námořního. Smlouvy se uzavíraly tak, že pojišťovatel půjčil formálně pojistníkovi tolik, kolik činila cena loď, jež se vydala na cestu. Úrok se vypočítal a zaplatil předem. Dospěla-li loď na místo určení, byla dlužní smlouva rušena: pojišťovatel nevyplácel formálně půjčené peníze a pojištěnec nedostal zpět úroků. Nedošla-li loď, vyplatil pojišťovatel půjčku. Úroky byly tedy vlastně prémii.

Šlo tedy o to, čemu se říká nyní pojišťování velké havarie a platila nejen pro případ, že by loď ztroskotala. Hlavně šlo o námořní lupiče, a zdá se, že Řekové zde jednali po vzoru arabských obchodníků, kteří mezi sebou takto pojišťovali „koráby pouště“, karavany, proti pozemním kolegům alžírských pirátů.

Papež Řehoř IX. zakázal roku 1234 vybírání úroků. Inž. Hausner, odborník v pojišťovací historii, od něhož máme data k této části článku, neřekl, v jaké souvislosti to papež zakázal, i nebude tento cestopis obsahovat dalších podrobností kanonického práva o tomto lidumilném, nyní už dokonale zapomenutém zákazu. Jisto je, že pojišťování ve formě půjček muselo přestat. Náhrada se okamžitě vynořila: pojišťovatel na loď nic nepůjčil. Prostě ji koupil. Dojela-li loď, sešlo s kupní smlouvy a majitel, pojištěnec, zaplatil „odstupné“. Když loď nedojela, zaplatil pojišťovatel sjednanou kupní cenu lodi. O tom se zachovala písemná smlouva z roku 1347. Týká se lodi Santa Clara, jež se onoho roku vydala na pouť z Janova na Baleáry. Není nezajímavé, že z pravlasti moderního pojišťovnictví, z Anglie, se zachovala nejstarší pojistka datovaná teprve o 200 let později. Byla rovněž sepsána italsky. Jak čilý byl obchodní styk italsko-anglický, o tom zřejmě svědčí i jméno obchodní třídy: Lombard Street, známé každému čtenáři detektivek. (I v Hamburku je ostatně Lombard-Brücke, nejstarší most.)

Café Lloyd.

Ve střední Evropě pojišťovaly v té době své příslušníky cechy. Ve formě pojistného vybírali výpalné lokální potentáti, mající následkem toho zájem na tom, aby jejich kraj slynel loupeživostí místně příslušných rytířů. Šlo totiž o pojišťování dopravovaného zboží včetně dopravců.

Dospěje-li hovor o pojišťování k sedmáctému století, vynoří se jméno „Lloyd“. Asociace s paroplavebními společnostmi, s kavárnami, redakcí a zpravodajskými kanceláři priměje podívat se zase do nějakých knížek. Nevelká námaha se bohatě vyplatí, neboť se ukáže, že není ve skutečnosti zaostalý, kdo spojuje ty kavárny, paroplavební společnosti, noviny (Pester Lloyd) a informační kanceláře. Lloyd,

křestním jménem Edward, byl — kavárníkem. Koffeinový výčep měl v Londýně a scházeli se v něm rejdaři a obchodníci, kteří s těmi rejdaři potřebovali jednat. Ochotný kavárník začal vypisovat na tabuli doby odjezdů a předpokládaných příjezdů lodí, začal přijímat vzkazy pro kapitány, námořníky a obchodníky, a konečně se mu začalo vyplácet dávat své zprávy tisknout. Tak vznikl roku 1696 žurnál „Lloyds News“. (List vychází dosud pod titulem „Shipping and mercantile Gazette and Lloyds News“.) V Lloydově kavárně uzavírány i pojistky. Dnes už není Lloyd jménem vlastním. Dnes je to pojem, jako Havelock není generál, Ampère není fyzik, ani Volt, Roentgen není MUDr., nýbrž diagnostický přístroj. Tak je dnes Lloyd světovou organizací obchodního zpravodajství. Jeho jméno lze najít v telefonním seznamu pražském stejně jako v Paříži, New Yorku. A všude, kam se přímo či nepřímou dováží ve velkém zboží, jež se plavilo na lodi.

Od času Edwarda Lloyda se stalo pojišťování na dvě stě let výsadou Angličanů. Dovíte-li se, že roku 1666 byla v Anglii založena první velká pojišťovna proti ohni, můžete se spolehnout na to, že toho roku asi moc a moc hořelo. Velká opatření bývají důsledkem velkých malérů. Dějiny Londýna to potvrdí. Prokousáte se místopisem — čte se to jako wallaceovka: Chelsea, Paddington, Kensington, Battersea, Hackney a ovšem Whitechapel — ke kapitole: založení. Pominete složitý výklad o tom, zda je podobnější pravdě odvozování od Llyn nebo Lin, což je bažina, nebo od starobritského „dun“, čili (poněkud opačně) opevněný vrch, a dostanete se do století sedmnáctého. Zde to je: „Roku 1664 zuřil v Londýně třetí velký mor, jemuž padlo za obět 100.000 lidí a hned poté následoval r. 1666 obrovský požár, který zničil 13.000 domů a 90 kostelů. Škoda jím způsobená odhaduje se na 7.000.000 liber šterlinků.“ Přes další text dostanete se k heslu: viz Barbon Mikuláš.

Autor cestopisu není povinen líčit všechna dobrodružství a Odysseie. Stačí říci, že heslo Barbon Mikuláš je to, jež hledáme. Barbon (čti bérbon) Mikuláš, * 1640, † 1698, národohospodář, odpůrce merkantilismu, propagátor svobodného obchodu, zakladatel první pojišťovny proti ohni „Insurance office for houses on the backside of the Royal Exchange“. Pojišťovací společnost pro domy za bursou se to tedy jmenovalo a historie je taková: po ohromném požáru vystoupil 26letý pozemkový spekulant a majitel stavitelské firmy s veřejnou nabídkou, že domy, jež na spáleništích za Royal Exchange postaví jeho firma, vystaví úplně zdarma ještě jednou v případě, že by bez viny majitele shořely. Poplatek za tuto záruku byl neveliký a měl být placen po 7, 11 nebo 21 let. Výše prémie řídila se podle toho, zda byl dům dřevěný nebo kamenný.

Nabídka byla houfně přijímána a už za tři roky Barbon přibral společníky. Podnik postaven na širší základnu a případné pohledávky pojištěných zajištěny realitami o ceně 40.000 liber šterlinků. Společnost přikročila také k aktivování ochrany svých zájmů: najala lidi, oblékla je do uniform a udržovala pohotovost těchto svých lidí, určených k hasičskému pracím, pokud by nějakým požárem byly ohroženy domy Barbonem postavené.

Otcům různých našich obcí, tísněným poplatníky, nebudiž zatajován pádný argument, že i za starých časů lpěla na veřejně spravovaných výdělečných podnicích jakási smůla. Tak na příklad obec londýnská, odkoukavši Barbonovi kouzelné pojišťování, otevřela vlastní pojišťovnu. Bídou smrti zašla a historik suše poznamenává: „... brzo však toho obec musela zanechat.“ Naproti tomu ujala se skvěle pojišťovna vzájemná, „Friendly Society“. „Charitas Corporation“, další konkurenční podnik, vybudovala ve všech čtvrtích skladiště, měla své povozníky a nosiče a zařídila se vůbec tak, aby

musela co nejméně platit. Pojišťovala totiž proti ohni už i majetek movitý, a bylo v jejím zájmu, aby se při požáru svršky octly co nejdříve mimo nebezpečí. I u nás vídáme na domech štítky, hlásající: Pojištěno tam a tam. Zdá se, že první označení toho druhu zavedla londýnská pojišťovna Sun Fire Office, pojišťovna Slunce. Na štítcích, jež dávala upevňovat na domy u ní pojištěné, bylo skutečně stylisované slunce. Vtip byl v tom, aby její nosiči věděli, zda mají při požáru jí vynášet nábytek, nebo mají-li ho tam (z důvodů konkurenčních: „proč nejsi pojištěn u nás, dobře ti tak!“) klidně nechat. Což připomíná krásný tyrolský nápis nad soškou svatého Floriána: „Oh heiliger Sankt Florian, beschütze uns — zünd' Andere an!“

„Pojištění nad 15% transportu.“

Nebožtík kavárenský mořeplavec Lloyd vynalezl nové pojišťování lodí a lodních nákladů. Sto let později a pár tisíc mil jižněji rozmohla se tato vymoženost měrou netušenou. Z Afriky do Severní Ameriky pluly desítky lodí s nákladem otroků. Než se z černochoj stane otrok, to stojí podnikatele fůru peněz. Lovci musí do vnitrozemí, musí se obtěžovat pálením vesnic — zadarmo ani kuře nehraje — musí živit psy, musí negry chytat, musí je dopravovat zpět k moři, psi chtějí i potom žrát a negrovi se musí konečně také něco dát, náčelník, jehož územím se jde, chce z toho také něco mít, zkrátka, jsou s tím výlohy, a když v tom máš peníze a negra šťastně na lodi, lehne si a umře. Z pouhé svévole a schválnosti. Jak k tomu bodrý obchodník mynheer přijde? Neprávem. I pojistí ty otroky a položí tak základ k pojišťování na život. Pojistky platily pro případ, že „otrok uteče, se vzbouří, buď sám nebo s jinými, že je zabit nebo zavražděn, či že nastanou jiné okolnosti, za nichž otrok může přijít nazmar“. Prémie činila půldruha procenta z ceny otroka, jež byla koncem 18. století asi 400 holandských zlatých. Byla splatna jen při ztrátě 15% transportu. Méně nestálo za to. Holandské pojišťovací právo bylo nejvyvinutější a námořní právo tohoto státu vypočítává v seznamu pojištění — patrně opomenutím — pojišťování otroků až do dnes.

Halley.

Začne-li se člověk zajímat o nějaký speciální úsek vědy nebo praktického jejího užití, je to jako když udělá díрку do punčochy. Ví, kde očko pustí, ale nemá ponětí, až kam to poběží. Začali jsme se zajímat o pojišťování, o prehistorickou rodinu s kamennými pomínkami, o požár ve městě, kde je Baker Street, a najednou se vynoří jméno, spojené nerozlučně s kometou: Halley. Ano, Edmond Halley, slavný hvězdář, patří k hvězdám na nebi pojišťovacím.

Rozdíl mezi životním pojištěním někdejší a nynějším je totiž takový, jako mezi loterií a násobilkou. Příklad: anglická vláda potřebovala, jako všechny vlády, koncem XVII. století to, čeho je třeba ke všem válkám: peníze, peníze a ještě peníze. Válčit minila s Francií. Vypsala tudíž půjčku a vyhlásila, že upsaná částka bude vrácena ve splátkách. Splátky předem stanovené že budou vypláceny těm z upisovatelů, kteří budou v den splatnosti na živu, nikoliv jejich dědicům. Z toho plynulo, že každý, kdo bude na živu, dostane víc, než upsal. Za 86 let že bude půjčka vrácena celá, a to ve výši, v jaké byla upsána. Aby dodala chuti a ukázala, jak budou upisovatelé pěkně umírat, a jak tí, co mají zdravý kořínek, budou bohatě odměněni, vydala vláda tabulky úmrtnosti. To nebyl vynález nový. V Londýně vedlo už od začátku tohoto století zvláštní bratrstvo jakési záznamy o úmrtích a příčinách smrti. Záznamy byly velmi souseďské a diagnosy jako: Mr. X. zemřel na přejedení, Mr. Y. na náhlý zámutek nebo horečku, nebyly vzácností. Chyba v tabulkách byla ostatně i ta, že nepočítaly s věkem upisovatelů.

Nejvíce však asi obezřelí obchodníci a majitele liber mrzelo, že půjčka míní čekat 86 let na oplátku a že nejučtější premie shrábne stát, protože za posledních deset let už nebude mezi koho rozdělit premii. S půjčky sešlo.

Zatím vznikala daleko od Londýna, v zemi koruny České, ve Slezsku, násobilka pojišťovací: opravdová statistika úmrtí. Sestavil ji slavný Halley na základě záznamů magistrátu města Vratislavě, jež tehdy patřilo k českému Slezsku. Tam žil dopisující člen Královské britské společnosti nauk, kněz Kašpar Neumann. Tento duchovní poslal svému velkému kolegovi Halleyovi výpis z matriky, obsahující čtyři roky (1687—1691). Přehled obsahuje 6193 narození a 5869 úmrtí. U každého případu je udáno pohlaví člověka, u úmrtí i dosažený věk. Z těchto dat sestavil slavný objevitel vlasatice a autor Katalogu hvězd jižního nebe první vědeckou úmrtní tabulku. Její první a poslední tři řádky jsou:

1. rok	1000	žijících
2. rok	855	„
3. rok	798	„
82. rok	28	„
83. rok	23	„
84. rok	20	„

Tahle tabulka dala vznik velmi složitému oboru lékařsko-matematickému, a dnes už máme vědu, jež (pod jménem pojišťovací matematiky a počtu pravděpodobnosti) straší matematické školy středních vůbec a gymnasií zvláště.

Miliardy mezi osudem a lidmi.

Z podepisování pojistek v Lloydově kavárně, ze starosti o cestu lodě Santa Clara, plující na weekendovou cestu z Janova na Mallorcu, stal se světový aparát pojišťovací. Žádná pojišťovna nechrání nikoho proti smrti. Žádná pojišťovna nezaručí, že pojištěný dům neshoří. Modlitby ředitelů pojišťoven nechrání klienta proti zlomení nohy. V tomto směru se naplní osud člověka i věci. Ale, veliké, ohromnými literami tisknuté ale: osud není jen člověk sám. Osud je okolí, celek, důsledek. Miliardy se postavily mezi osud jednotlivce a věci a mezi důsledek toho osudu. Nevelký peníz, jež m u s í umět postrádat ze svých příjmů každý pracující člověk, zajistí účastenství na ochraně, jakou skýtá energie, akumulovaná ve jmění pojišťoven. Dnes nesmí a nemusí se smrt nemajetného otce rodiny projevovat zničením života ženy a zkázou další generace. Dnes nemusí nemoc živitele nebo úraz mít v zápětí noci bezesné a zoufalé, dnes může utrpení rodiny přestat ve chvíli, kdy lékař řekne: je vyhráno. Výsledky životní práce nejsou ohroženy minutami zkázy.

Miliardy stojí mezi osudem a lidmi. Není rádným a vůči těm, za něž je odpověden, starostlivým člověkem, kdo se nedá do této ochrany.

Miliardy tu jsou. A zde namátkou defilují (rok 1930):

Československo.

Domácí životní pojišťovny.

Nashromážděné jmění . . . . . Kč 2.168,853.000.—

Roční příjem premií:

život . . . . . Kč 1.170,000.000.—
 oheň . . . . . Kč 696,928.000.—
 úraz . . . . . Kč 304,717.000.—

Počet pojišťoven domácích (v závorce cizích) v ČSR.:

život: 13 (13),
 oheň: 35 (7),
 úraz: 26 (5),
 vloupání: 27 (6),
 kroupy: 21 (3),
 doprava: 14 (10).

Anglie.

Životní pojišťovny.

Nashromážděné jmění . . . . . Kč 153.268,830.000.—

Roční příjem premií:

život . . . . . Kč 14.040,000.000.—
 oheň . . . . . Kč 7.593,560.000.—
 doprava . . . . . Kč 1.599,000.000.—

Lidové pojištění:

Roční příjem . . . . . Kč 33.650,370.000.—

Německo.

Životní pojištění.

Nashromážděné jmění . . . . . Kč 23.565,440.000.—

Roční příjem:

život . . . . . Kč 6.545,168.000.—
 oheň . . . . . Kč 2.504,436.000.—

Spojené státy severoamerické.

Pojištění životní.

Nashromážděné jmění . . . . . Kč 534.807,636.000.—
 Pojistek v platnosti 25,086.246.

Pojištěná částka: Kč 2,,427.746,607.000.—

Živelné (oheň, tornado, zemětřesení).

Aktiva pojišťoven . . . . . Kč 85.812,892.000.—
 Příjmy za r. 1930 . . . . . Kč 38.901,621.000.—
 Vydání za r. 1930 . . . . . Kč 40.888,155.000.—

Jmění pojišťoven jen těch čtyř států zde vypočítaných činí okrouhle Kč 800.000,000.000.—. Jejich roční brutto-příjem (jen v oborech zde uvedených) pak okrouhle (za odhadového přípočtu amerických životních premií) Kč 307.000,000.000.—. Pro celý svět lze tyto částky násobit dvěma.

Jistě je u dnešního systému a hlavně praxe pojišťovací mnoho, co potřebuje nápravy. Ale v podstatě jde přece jen o ochranu.

Jak se ta ochrana poskytuje, a na co všechno dnes platí, je vyhrzeno cestopisu dalším.

nové knihy

Před rozhodnou nocí, nový román, tentokrát detektivní, od J. V. Rosůlka. Líčí ovzduší bulharské v náporu bolševismu po válce. — Kniha vyšla v knihovně ARGOS v nakladatelství J. Svátek v Praze. Cena Kč 19.—, váz. Kč 25.—, zlevněna pro odběratele celé serie o 10 sv. na Kč 15.—, váz. Kč 19.—.

Velký výběr

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Wagner. Brno-Česka 16.

nové knihy

B. Hlaváč:

Česká politika

Spory vyrovnávací pomalu zatlačovaly jazykovou otázku do pozadí. Když František Thun nastoupil svůj úřad, smluvil s výborem vládní majority, že jazykovou otázku vyřídí zákonem. Jmenoval také brzo úřední komisi pro vypracování jazykového zákona, kterou vedli náměstek pražského místodržitele baron Stummer a sekční šéf v ministerstvu vyučování Stadler von Wolfersgrün. Vše to se schválením císaře. Když pak Němci z Čech odmítli účastenství na parlamentární jazykové komisi, která by úředníky vypracovaný zákon měla kontrolovat i schvalovat, byl Thun odhodlán dohotovený zákon vyhlásiti císařským nařízením. Zase za souhlasu císařova. Už proti takovému úmyslu se Němci vždy více bouřili. Oficiální tisk však dokonce toto odhodlání vlády ohlašoval. Tvrdilo se tenkrát, že hrabě Thun osnovu jazykového zákona doručil císaři k poslední sankci a František Josef bez poznámky akt položil na stůl, a začal s Thunem hovor o posledních honbách na Děčíně, rodném statku hraběte. Co se stalo? Dostavil se, podle oné verse, k císaři jeho bratranec a nejstarší arcivévoda Rainer, a šéf „první ústavní vlády“ v Rakousku (totiž poloabsolutistické říšské rady 1861—1865) a vylouval mu, jako protektor vídeňské akademie věd, úmysl oktrojovati jazykový zákon Němcům jistě nevalně příznivý. Vlivu tohoto původce a rodem vlastně italského prince (narodil se v Miláně ze sestry sardinského krále Karla Alberta a byl švagrem italského krále Vittorio Emanuela) dlužno přičítati obrat v názorech Františka Josefa na otázku jazykovou. Hrabě Thun ihned poznal, kolik uhořelo, a plán uzákonění jazykové úpravy se již neobjevil na povrchu. Čím více se Thun namáhal zjednat klid v parlamentě, čím více dr. Kaizl obětoval svou politickou reputaci užíváním § 14 i pro zavádění daní, tím víc ztrácel František Josef naději, že se mu podaří přivésti zejména vyrovnání s Uhry pomocí této vlády do pořádku. V létě za ním přijel do Ischlu rakouský velvyslanec v Petrohradě, baron Alois Aehrenthal, a použil svého referátu také k projevu svých názorů na vnitřní politiku rakouskou, jako příslušník ústavověrného velkostatku českého. Umožnil si to jen tím, že posuzoval vnitřní politiku s hlediska zahraniční politiky. Dovožoval, že je pochybné, dá-li se při trvání vnitřní politiky, jak ji vede ministerstvo Thun-Kaizlovo, udržet spojenecká smlouva s Německem, a že je vyloučeno nahraditi smlouvou s Berlínem nějakou smlouvou s Ruskem. Výklady Aehrenthalovy nezůstaly bez dojmu na císaře a to tím více, když mu nedlouho na to ministr zahraničních věcí Goluchowski předložil memorandum z pozůstalosti hraběte Kálnokyho, kterou vyřizoval Aehrenthal. Kálnoky totiž před svou smrtí sepsal memorandum pro císaře určené, v němž Františku Josefovi doporučuje Němce v Cislajtani co stálou a spolehlivou oporu, dokládaje, že jen tak se dají Maďaři získat pro celkovou monarchii habsburskou trvale. Goluchowski předal toto memorandum Kálnokyho s podobným spísem předsedy strany německého velkostatku hraběte Oswalda Thuna. František Josef stál tedy pod vlivem názorů mrtvého a živého. Krátce na to odjel k vojenským cvičením v severních Čechách, kde mu byly hlášeny první demonstrace při kontrolním shromáždění záložníků. Čeští vojáci v rezervě hlásili se místo slovem „hier“ českým „zde!“ To ovšem u císaře znamenalo skoro revoltu! Nevole k okamžité politické situaci se teprve nyní v něm vzmohla a to tím více, když zatím se parlamentární poměry v Budapešti upokojily. Bánffy odstoupil, když Széll mohl podat záruky nerušeného ústavního pořádku.

František Josef byl rozhodnut propustit Thuna. Když se vrátil do Ischlu, přijal hraběte Oswalda Thuna a po něm svého starého důvěrníka mezi Němci barona Chlumeckého. Němci jásal, že dojde k nové koalici vedené jedním z německých politiků. Ale prozatím se zmýlili.

*) Z knihy B. Hlaváče: František Josef I., Život, povaha, doba, která vychází v sešitech v nakladatelství Fr. Borový.

Císař, věren své neupřímné polovičitosti, byl ochoten ke koncesi, ale jen potud, že smíří Němce věcně. Německého premiéra vzít nechtěl, to zdálo se mu být přec jen příliš zřejmou kapitulací. K nemalému překvapení povolal knížete Alfreda Liechtensteina, předáka nejklerikálnější frakce panské sněmovny, a pověřil ho utvořením politického kabinetu, který by zrušil úplně jazyková nařízení. Liechtenstein, bohatý aristokrat, nemohl ovšem říci svému pánu, že nemá naprosto chuti sloužit. Chtěl užívat svého klidu a pokoje, a vedení politiky v této situaci nijak ho nevábilo. Ke všemu z příčin osobních nesouhlasil s práním mocnáře, zrušit jazyková nařízení. Z důvodů osobních proto, poněvadž nechtěl tak úplně desavovat Badeniho i Thuna a celou pravici v obou sněmovnách, jež po celou dobu se daly urážet rozvášněnou oposící německou, a to hlavně proto, poněvadž si císař sám přál jazykovou politiku, od níž teď chtěl utéci. Alfred Liechtenstein se netajil názorem, že kapitulovat před touto obstrukcí znamená rozpoutat vášně na poražených stranách, které také jemu byly bližší. Zabýval se tedy několik dnů rozkazem císařovým, ale každému, komu nabízel místo v budoucím kabinetě, hrozil zlobou stran neněmeckých, aby své kandidáty odstrašil. To se mu podařilo. Vrátil císaři svěřená mu posláni a svým přátelům pak říkal: „Hájil jsem svou volnost jako lev!“ Thun vida co se děje, podal s celým kabinetem demisi, která byla ihned přijata.

Co profesor Masaryk prorokoval, se dostavilo: nápor německý a do jisté míry maďarský nemohli jsme vydržet. Císař byl příliš nespolehlivý a hlavně jako vždy nevděčný, než aby uznal, do jaké míry se Thun a zejména Kaizl obětoval. Bylo císaři vždy cizí, brát na své ministry nějaký osobní ohled. Dokud šlo všechno hladce, bylo dobře. Jakmile se ukázaly obtíže, bezohledně každého propustil. Osoby a osobnosti neměly pro něho významu. Ale konečně — tomu se u muže tak o své všemohoucnosti přesvědčeného, jakým byl František Josef, nelze divit. Daleko povážlivější bylo, že císař nepochopil, čím se provinil touto bezpodmínnou kapitulací na státním životě, když už mu na ústavním nezáleželo přespříliš. Je pravda, že mladočeští poslanci po celá léta, od nastoupení hr. Badeniho, postupovali až příliš ochotně, a že tím mohli u císaře vzbudit přesvědčení, že si vůči nim může dovolit vše. Ale přec jen si právě císař se svými zkušenostmi musel říci, že český lid v roce 1899 nebyl už politicky tak malým a slabým jako za Hohewarta! V první politické debatě po pádu Thunově, český řečník dr. Adolf Stránský jednou větou charakterisoval správně situaci:

„Dokud nebude odčiněna křivda, spáchaná na českém národě (zrušením jazykových nařízení), nebude klidu v tomto domě!“

To musel císař přece jen pochopiti, že český lid nesnese tak eklatantního pokoření, i když měl František Josef o národech, stranách, poslancích sebe špatnější mínění a i když sebe víc přeceňoval vlastní postavení.

Když mu Liechtenstein neposloužil, když nebylo politiků, zavolal úředníky. Místodržitel štýrský, český velkostatkář hrabě Manfred Clary, byl postaven v čelo provisorního kabinetu úřednického, do něhož byla povolána jen jedna politicky význačná osobnost: ministrem vnitra jmenován dr. Ernest von Koerber, který v ministerstvu barona Gautsche byl ministrem obchodu. Hrabě Clary byl jistě slušný úředník, ale politických zkušeností a hlavně ambicí neměl. Netajil se tím, že jeho kabinet znamená provisorium, pokusil se skoro mechanicky o dohodu mezi rozvášněnými stranami, ale nechal ihned pokusů, jakmile viděl, že na české straně není ochoty. Císař sám se stejně netajil, že má plány jiné. V audienci, kterou povolil členu Kola polského, bývalému ministru dru Madeyskimu, prohlásil vzhledem k situaci úřednického kabinetu, že vláda Claryho znamená provisorium, ale že kabinet pravice pokládá za nemožný. Naproti tomu ničeho by nenamítal proti kabinetu koaličnímu, v němž by zastoupeni byli stejně Čechové jako Němci. Svolil, aby Madeyski tento vzkaz vyřídil polským poslancům. Hrabě Clary však brzy udělal konec všem dohadům. V debatě, která se zabývala výkladem § 14, prohlásil, že by jeho kabinet nenamítal ničeho proti změnám tohoto osudného článku státních základních zákonů, a že on v žádném případě tohoto paragrafu k ničemu neužije.

*Každá kniha Colette je
literární událostí.
Le Quotidien.*

Těchto událostí měli jsme již osm.

Byl jste svědkem některé?

COLETTE

Mitsou aneb Jak dívky zrají
k důvtipu. Přel. Jaroslav Císař. Brož. Kč 24.-, váz. Kč 36.-

Prostopášná naivka

Přeložil St. Karel Neumann.
Brož. Kč 28.—, váz. Kč 40.—

Osení

Přeložil Karel Toman.
Brož. Kč 24.—, váz. Kč 36.—

Sido

Přeložil Karel Toman.
Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—

Tulačka

Přeložil Viliam Kún.
Brož. Kč 30.—, váz. Kč 42.—

Pouta

Pokračování „Tulačky“

Přeložil Karel Toman.
Brož. Kč 30.—, váz. Kč 42.—

U knihkupců
Fr. Borový
nakladatelství
Praha, Národní 18

Zlatíčko

Přeložil Jindřich Hořejší.
Brož. Kč 28.—, váz. Kč 40.—

Ta druhá

Přeložila Stáša Jílovská.
Brož. Kč 28.—, váz. Kč 40.—